

SOTHØNA

Østensjøvannets Venner
Nr. 57 – juni 2019 – Årgang 30

Innhold

Leder 3

Eterfabrikken – utbygningsplanen avvist 4

Viktige politiske vedtak 5

Årsmøte og Sothøne-prisen..... 6

Insekter – Østensjøvannets små superhelter 7

Høyblokker i Låveveien – hva med Godliabekken? 11

Nødvendig turveiomlegging ved Bølerbekken 12

Turguide – til Oslos bekker, elver og Østensjøvannet..... 13

Rydding i Smedbergbekken..... 14

Miljøhovedstaden 15

Omgangsskolelæreren som ble godseier 16

Flisens fordeler 21

«Bekkjesongen» - om Olav Nygard..... 22

Honningpoplene ringbarket..... 23

Natur- og kulturkvaliteter på Søndre og Nordre Østensjø gård..... 24

St. Halvards-medaljen til to elvevoktere..... 28

Årsmøte i Oslo Elveforum 29

Bjeller på tamkatter 29

Fuglene i Østensjøområdet miljøpark 2018 30

Vårsang – dikt av HP..... 31

Mitt Østensjøvann – intervju med Audun Brekke Skrindo ... 32

Oppsal i støpeskjeen..... 36

Inngrep i miljøparken – bit for bit 37

Dugnadene vinteren og våren 2019 38

Gummigranulat på Abildsøfeltet 40

Blokker i Bogerudveien 41

Nyoppdagete arter i miljøparken..... 42

«Grønn hverdag» på Bryn senter 44

Snødeponi og søppel ved Bølerbekken 45

Egretthege – ny art for Østensjøvannet 46

Gjenbruksstasjonen på Ryen..... 47

Havørn – sjelden fugl over Østensjøvannet 47

Torvmasser fra Abildsømyra til Hovinbekken..... 48

«Havnesjef» i Østensjøvannet? 49

Ruskens «unge øyne» 49

Sammen for vannet..... 50

Oppdaget forurensning eller skadde dyr?
Ved forurensning, oljeutslipp eller lignende, kontakt vann og avløpsetatens telefonvakt: 23 43 79 00 (hele døgnet!). Ser du skadde dyr som kunne trenge hjelp, ring dyre-ambulansen på 02222 (kommunal instans) eller fuglehjelpen: 911 65 789.

Østensjøvannets Venner

Postboks 77 Oppsal, 0619 Oslo

Redaksjon: Amund Kveim (ansv.red.)
Leif-Dan Birkemoe (redaktør), Audun Brekke
Skrindo, Tore Nesbakken og Hans-Petter Jensen

Layout/design: LOUD AND CLEAR AS
Grafisk produksjon: 07 Media

E-post/nettsider:
post@ostensjovannet.no
www.ostensjovannet.no
Følg oss på facebook

Sothøna: ISSN: 1504-0615
Organisasjonsnummer: 983 034 446
Driftskonto: 7874 05 56761
Logo: Anne Durban
Opplag: 2400

Foreningens styre:

Leder:
Amund Kveim, 975 44 552
E-post: amund.kveim@ostensjovannet.no

Nestleder:
Finn A. Gulbrandsen, 481 58 776
E-post: fi-gul@online.no

Styremedlem/sekretær:
Tore Nesbakken, 970 11 340
E-post: tore-nes@online.no

Styremedlem/kasserer:
Sigrun Antonsen, 924 66 266
E-post: siant@hotmail.no

Styremedlemmer:
Leif-Dan Birkemoe, 901 25 523
E-post: dbirkemo@online.no

Lise M. Johansen, 909 14 614
E-post: lisemarry@gmail.com

Paul Fekjær, 908 49 803
E-post: paul.fekjer@evry.com

Varamedlemmer:
Grete Edholm, Eirik Wærner,
Tiril Andersen, Hans-Petter Jensen

Valgkomite:
Tore Nesbakken, Jenny Helen Stillerud,
Audun Brekke Skrindo

Medlemsendringer meldes til:
Bjørn Steensrud, 22 27 01 03
E-post: bjornst@skogkatt.homelinux.org

Besøkssenter våtmark Oslo
E-post: post@vatmarkoslo.no
www.vatmarkoslo.no

Revisor: BDO AS

Medlemskontingent:
Hovedmedlem kr. 200
Husstandsmedlem kr. 20
Foreninger o. l. kr. 400
Firma/bedrift o. l. kr. 800

Konto for medlemskontingenter: 5082 07 54112

Redaksjonen avsluttet 06.06.2019

Forsidebilde: Jørn Areklett Omre
Hettemåker ved Østensjøvannet 28.04.2019.
Canon EOS 1-D X Mark II.

Leder:

På en befaring med Klima- og miljøvernminister Ola Elvestuen (V) i mai ble behovet for utvidet vern tatt opp. Fra venstre Finn A. Gulbrandsen, Amund Kveim, Ola Elvestuen og Hallgrim Bjercke. Foto: Leif-Dan Birkemoe 29.05.2019.

Vil det ingen ende ta?

I over 35 år har Østensjøvannets Venner kjempet mot utbyggingsprosjekter som direkte eller indirekte truer natur- og kulturverdiene rundt Østensjøvannet. Det hele startet da det ble foreslått å bygge ut jordene på Abildsø gård med boliger i 1983. Siden da har det vært en jevn strøm av nye planer, men heldigvis har vi klart å stanse de fleste. Nylig stanset Bystyret JM’s plan om høyblokker på Eterfabrikk-tomten. Det er vi selvsagt svært fornøyd med, men vi vet dessverre at det vil komme nye planer, både her og ellers i randsonene. Tomten er allerede solgt videre og nye planer er på vei.

Nye arter oppdaget ved vannet

Når det planlegges større byggeprosjekter, skal det vanligvis gjennomføres en vurdering av konsekvenser for det biologiske mangfoldet. Slike analyser består tilsynelatende av et raskt oppslag på «Artsobservasjoner» og en befaring på området. «Artsobservasjoner» er en sentral base der alle observasjoner legges inn i en database. Det sier seg selv at denne er svært mangelfull, og mange tidligere registreringer er ikke lagt inn i det hele tatt. Analysene tar bare for seg selve planområdet og vurderer bare i liten grad konsekvenser for nærområdet rundt. Konklusjonene blir derfor ofte at man «ikke kan se at utbygging vil ha negative konsekvenser av betydning». Derved blir analysene i praksis et nyttig verktøy for utbyggere. Hvem kan vel motsi en faglig analyse?

Selv ved Østensjøvannet får vi stadig nye verdifulle observasjoner. Bare i fjor og hittil i år er det observert fugl-, pattedyr-, insekt-, plante- og sopparter vi ikke ante var der. Østensjøområdet er et naturens skattkammer, og området krever at det tas hensyn langt ut i randsonene om vi skal klare å ta vare på verdiene.

Behov for supplerende vern

På et møte med Klima- og miljøvernminister Ola Elvestuen (V) i mai pekte vi på behovet for utvidet vern. Reservatet må utvides og meste-parten av miljøparken bør bli Landskapsvernområder. I tillegg bør det tegnes en stor ring enda lenger ut som defineres som hensynssone. Her skal det stilles spørsmål i forbindelse med alle tiltak og reguleringer om hvilke konsekvenser tiltaket kan ha for naturen rundt Østensjøvannet.

Hele formålet med vår organisasjon er å sikre Østensjøvannet, med omkringliggende natur- og kulturlandskap, varig vern og forsvarlig skjøtsel. Ingen av delene er foreløpig innfridd. Men, vi har nå store forventninger om at kommuneplanens arealdel, ny forvaltningsplan for området og vurderingen av utvidelse av reservatet kan gi et høyst nødvendig løft for Østensjøvannet.

Vi ønsker dere alle en fin sommer!

Østensjø, juni 2019

Amund Kveim
Leder

Eterfabrikken

– Utbyggingsplanen avvist

Rett før jul mottok vi det glade budskap om at Byrådet ville avvise planene, og dette er senere bekreftet av et enstemmig bystyre. Selv om konklusjonen var opplagt for oss, er dette likevel en svært viktig og gledelig sak for Østensjøområdet.

Amund Kveim

Fra høyblokkene i Bølerlia til lavblokkene på østsiden og rekkehusene på vestsiden av General Ruges vei (Ytre ringvei), og videre rekkehusene langs Bogerudveien som nabo til Eterfabrikken, ville høye punktblokker på brinken ut mot miljøparken vært et brudd med bebyggelsens avtrapping mot miljøparken. Harmonien i landskapsbildet er foreløpig opprettholdt. Bildet er tatt 13.5.2019 av sertifisert droneflyger med særskilt tillatelse fra Fylkesmannen.

De omfattende og kontroversielle byggeplanene er blitt omtalt i Sothøna i mange nummer. Det var eiendomsutviklings-selskapet JM som planla utbyggingen som ville omfatte to lamellblokker og tre såkalte punkthus (høyblokker) på brinken ut mot Miljøparken. Forslaget møtte kraftig motstand og svært mange var med på en underskriftskampanje. Likevel anbefalte Plan- og bygningsetaten forslaget.

Østensjøvannets Venner oppsøkte de politiske partiene, og hos de aller fleste vant vi gehør for vårt syn. Dette ga oss godt håp om at planene likevel kunne bli avvist.

Byrådet kom heldigvis til en helt annen konklusjon enn etaten, og begrunnelsen er

gjengitt i faktaboksen til høyre. Dette viser at vi endelig har fått den nødvendige forståelsen hos byens politikere for hvilke enorme og sårbare verdier Østensjøområdet har.

Vedtaket må skape presedens også for øvrig utbygging i randsonen og planer som på annet vis indirekte påvirker området negativt.

Vi retter en stor takk til Byrådspartiene og de øvrige i Bystyret som har bidratt til at denne saken ble avvist. Vi takker også alle enkeltpersoner og organisasjoner som på ulikt vis har bidratt til dette. Nå er eiendommen solgt til eiendomsutvikleren Scandianavian Property Group (SPG) som uttaler at også de planlegger boligbygging. Vi vil derfor følge utviklingen med argusøyne.

Byrådets begrunnelse

«Byrådet er ikke enig i Plan- og bygningsetatens vurdering av at planforslaget kan vedtas. Plan-områdets nærhet til Østensjøvannet og miljøparken er i seg selv en positiv kvalitet for nye boliger, men byrådet er av den oppfatning at fem nye boligblokker så tett på Østensjø miljøpark ikke er av det gode for miljøparken. Byrådet mener det er ønskelig at eiendommen blir tatt i bruk, og mener det er naturlig med en nennsom utvikling av eiendommen som ivaretar naturmangfold og verneverdier i miljøparken. Byrådet er åpen for at et nedskalert boligprosjekt tilpasset miljøparken kan være aktuelt på tomten, om det skulle komme forslag om et slikt prosjekt i fremtiden. Østensjø miljøpark er et meget viktig grøntområde i Oslo med et usedvanlig rikt fugle- og dyreliv. Området rundt vannet har betydelige natur-, kulturhistoriske og rekreasjonsverdier. Planområdet fungerer i dag som et stilleområde. Beboerne i de 112 boenhetene som planforslaget legger opp til vil kunne benytte friområdet til lek og rekreasjon på samme måte som alle andre. Plante- og dyrelivet her er sårbart for inngrep, slitasje fra ferdsel, henleggelse av avfall samt støy, både i anleggsfasen og etterpå. Mange arter er sårbare for økt press i randsonene og byrådet frykter, i likhet med mange av høringsinstansene, at disse som en følge av planforslaget vil komme til å forsvinne. Byrådet har kommet til en annen konklusjon enn Plan- og bygningsetaten og anbefaler at planforslaget forkastes.»

Viktige politiske vedtak

I det siste har det kommet en del politiske vedtak som sier litt om politikernes syn på utfordringer og muligheter knyttet til Østensjøområdet miljøpark.

Amund Kveim

Dagens reservat omfatter i prinsippet bare vannspeilet og en smal stripe mellom turveien og selve vannet. På lengre strekninger er det montert et sperregjerde. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 14.05.2019.

For det første vedtok bystyret i våres enstemmig, etter innstilling fra Byrådet, å avvise JM's plan for utbygging av Eterfabrikk-tomten (se artikkel på foregående side). I våre øyne var dette samtidig en viktig prinsipp-avgjørelse fordi den sier noe om hvor verdifullt Østensjøområdet er og hva man derfor ikke kan tillate seg å gjøre i randsonene.

Mer uheldig var beslutningen om å etablere buss- og bilvei i miljøparken nord for Manglerud skole. Dette viser hvor svakt vernet står, men i dette tilfellet følte nok politikerne at de ikke hadde noe valg slik saken dessverre sto. Vi velger derfor å betrakte denne avgjørelsen som et unntak.

Forsterket vern skal utredes

Bystyret vedtok i januar Kommuneplanens samfunnsdel. Denne ble beklageligvis ikke behandlet sammen med arealdelen, men den inneholdt faktisk en del viktige punkter som berører Østensjøvannet. For det første vedtok man at man «*ved utvikling av arealdelen skal planlagte elv- og bekke-åpninger inkluderes i juridisk bindende kart.*» Enda viktigere var følgende vedtak: «*Ved utvikling av arealdelen skal byrådet utrede hvordan Østensjøvannet og den sårbare naturen rundt kan sikres bedre vern, for eksempel gjennom å se på mulighetene for å utvide verne- og eller*

hensynssonen rundt Østensjøvannet.» Dette er veldig positivt og er noe vi har ønsket lenge.

Bekkeåpningsmuligheter

I kommunen pågår mye arbeid med sikte på å få gjenåpnet mange av byens elver og bekker som er lagt i rør. Dette er et møysommelig og tidkrevende planleggings-arbeid, og mange av prosjektene knyttes av kostnadshensyn opp til større regulerings- og byggesaker.

Ved årsskiftet ble det lagt frem et notat som beskriver muligheter og prioriteringer. I vårt område er det Østensjøbekken og

Bølerbekken som er plukket ut, og gjenåpning skal utredes allerede i 2019. Til nå er det bare deler av Langerudbekken som er blitt åpnet, og det var så tidlig som i 2005. Ut over dette har Godliabekken fått mye oppmerksomhet i forbindelse med den planlagte utbyggingen av Låveveien 70 («Statoil-tomten», se artikkel side 11 om «Høyblokker i Låveveien»). Vi har pekt på at Rustadbekken, fra Paal Bergs vei nordover til Bogerudmyra også bør være en aktuell strekning. Vi konstaterer at bekkeåpning fremstår som viktig for kommunen, og det vil nå vise seg om man vil noe mer enn bare utrede.

Tilførselsbekkene er viktige også for vannkvaliteten i Østensjøvannet. I det store arbeidet med regionale vannforvaltningsplaner (se side 50) er det utført mye fint papirarbeid som må få følger også ute i den faktiske verden. Østensjøvannet har dårlig

vannkvalitet og det samme gjelder tilførselsbekkene. Det faktum at Østensjøvannet er et viktig naturreservat burde føre til at forbedringstiltak her gis prioritet.

En ny forvaltningsplan

Gjeldende Forvaltnings- og skjøtselsplan for Østensjøområdet er over ti år gammel. Den er derfor under revidering og høringsutkastet blir trolig klart i løpet av forsommeren. Vi har store forventninger til denne ettersom den på mange vis vil legge føringene for kommende år. Et problem med ambisiøse planer er imidlertid at de ofte krever økonomiske bevilgninger fra år til år.

Reservatet bør utvides

Dagens reservat omfatter i prinsippet bare vannspeilet og en smal stripe mellom turveien og selve vannet. Resten er kun regule-

ringsmessig vernet i form av reguleringsplanen «Østensjøområdet miljøpark». Dette er selvfølgelig altfor snaut. Fylkesmannen har derfor signalisert at en utvidelse er under vurdering flere steder rundt vannet. Når man vet hvor sårbart Østensjøvannet er, og hvor sjelden det er man får anledning til å vurdere omfanget, håper vi Fylkesmannen tar godt i denne gangen.

Vi er ellers svært spent på hva utfallet blir i bl.a. følgende saker som skal behandles i tiden fremover: E6 Manglerud, Låveveien 70, Områderegulering Oppsal, Bogerudveien 15 og selvfølgelig hva som nå måtte komme av forslag til anvendelse av Eterfabrikk-tomten.

Artikkelen om insekter ved Østensjøvannet baserer seg på foredraget Tone Birkemoe, professor ved NMBU, holdt etter årsmøtet i Østensjøvannets Venner 27. mars 2019.

Insekter – Østensjøvannets små superhelter

Insekter svirrer og surrer rundt Østensjøvannet sommerstid. Sommerfugler og humler suger nektar i de mange blomstene, og øyenstikkere suser mellom takrør i vannkanten. Men det er så mange flere. Noen lurar seg ut om natta, andre er så små at vi knapt ser dem. Atter andre lever sitt liv i skjul blant døde dyr og planter eller neddykket i vann.

Av: Tone Birkemoe

Årsmøtet og Sothøneprisen

Amund Kveim

På foreningens årsmøte ble Amund Kveim og hele det sittende styret gjenvalgt. Det var bare på varamedlemsplass det ble endringer idet Grete Edholm overtok stafettspinnen etter Andreas Petter Jensen.

Etter at de formelle delene av årsmøtet var avviklet, holdt professor Tone Birkemoe et flott foredrag om insekter, «Østensjøvannets små superhelter». (se side 7)

Sothøneprisen tildelt Leif-Dan Birkemoe

I foreningens vedtekter heter det at det kan tildeles en «Sothøne-pris» til personer som har gjort seg særlig fortjent til det. Prisen henger svært høyt og er de siste 20 årene bare delt ut ved én anledning.

I begrunnelsen ble det vist til at han har svært lang fartstid i styret, bl.a. som nestleder,

og har hatt ansvaret for en rekke viktige funksjoner som regnskapsfører og redaktør for Sothøna. Han har vært vår representant i både prosjektet *Østensjø lokalhistoriske bilder og Oslo Elveforum*, noe som har medført svært mye arbeid. I tillegg har han i årenes løp forfattet en rekke meget gode artikler i Sothøna, særlig av lokalhistorisk karakter. Som om ikke det er nok er han ivrig og trofast deltaker i Dugnadsgruppens ukentlige arbeid.

Leif-Dan Birkemoe har vært, og er, en svært verdifull ressursperson for foreningen. Hans mange kvaliteter og talenter, arbeidskapasitet og innsatsvilje har betydd mye for foreningens arbeid og resultater de siste 20 årene. Østensjøvannets Venner takker for innsatsen så langt og gratulerer med en velfortjent oppmerksomhet.

Leif-Dan Birkemoe fikk overrakt Sothøneprisen på årsmøtet. Foto: Paul Fekjær

I Norge vet vi at det finnes omkring 19 000 arter av insekter, men vi regner med at det reelle tallet er nærmere 24 000. Dette er omkring 40% av alle Norges arter. Hvor mange som finnes ved Østensjøvannet vet vi ikke, men Oslo-området er blant landets rikeste. Og Østensjøvannet naturreservat, inkludert områdene rundt med blomsterenger, edelløvtrær og furumoer, har en utrolig variasjon. Så antall insekter er etter all sannsynlighet meget stort i norsk sammenheng. I rapporten av Hansen og Falck fra 2000 oppgis det at hele 1835 insektarter er registrert her. Siden den gang er det funnet mange nye og tallet er nå på over 2000 arter. Mange av disse er både regionalt og nasjonalt verneverdige.

Hvordan går det egentlig med insektene?

De siste to årene har insektene stadig blitt omtalt i media. En forskningsrapport fra Tyskland viste en nedgang i mengde insekter på 75% over en 30-års periode og en enda mer skremmende undersøkelse fra tropisk skog i Puerto Rico viste et fall i mengde insekter på 98% over en 35-års periode. Flere andre studier viser også en tilbakegang selv om vi i det store og hele vet forsvinnende lite om denne viktige dyregruppen. I Norge har over 1100 insektarter status som truet, det vil si at de har stor risiko for å dø ut.

Det todelte liv

Mange av de insektene som er tallrike ved Østensjøvannet lever både på land og i vann. Øyenstikkerne som jakter i vannkanten har barndommen sin i vannet. Også der som glupske jegere. Vannkalver, noen store biller, jakter insekter, rumpetroll og småfisk i vann

både som barn og voksne. Men rett før barndommen tar slutt krabber de opp på land for å forpuppe seg. Døgnfluer, vårfluer og en stor mengde ulike mygg lever som øyenstikkeren: et liv i vann som barn og et landliv som voksne. Slik bindes livet i vann sammen med livet på land; Store mengder

En blågrønn libelle (*Aeshna cyanea*) hviler på vannvegetasjonen. Foto: Friedrich Böhringer, CC BY-SA 2.5,

En voksen fjærmygg (Familie Chironomidae, her *Chironomus* sp.) minner om stikkmygg, men har ikke sugesnabel. Foto: ©entomart

insekter spiser seg fete nede i vannet før de kommer opp til overflaten og tar del i et nytt næringsnett.

Vegetarmygg

Ja, det er mulig å bli stukket av mygg ved Østensjøvannet. I de små pyttene rundt kanten av vannet kan det myldre av stikke-mygg-larver på våren. Men svermer av små mygg er i hovedsak stikkemyggs kusiner og fettene som ikke har blod på menyen.

Fjærmyggen er uten tvil mest tallrike. I vannet kan de finnes i mange tusen per kvadratmeter og en insektforsker som bruker feller i vannkanten risikerer at 90% av fangsten er fjærmygg. Og bare så det er sagt, fjærmyggen er noen skikkelig hardhauser. Som de eneste insekter i verden har de erobret det antarktiske kontinentet. Og det finnes en art i Nigeria og Uganda som har lært seg tørrgjær-trikset: tørke ut når vannet forsvinner for så å svelle opp til full størrelse i det vannet kommer tilbake. Det kan være tøft å være mygg i Østensjøvannet også. For i det næringsrike bunslammet er det ofte lite med oksygen. Insekter puster med et forgrenet rørrnett (trakeer) som leder oksygen fra lufta og til cellene. Fjærmyggen kan imidlertid binde oksygenet til hemoglobbin i kroppen sin før det avgis til cellene. Dette er unikt blant insektene. Hemoglobinet farger også larvene røde.

I tillegg til fjærmygg er også svevemygg vanlig i Østensjøvannet. De jakter på små krepsdyr og svømmer opp og ned i vannet. Svevemygg-larvene har spesielt høy næringsverdi.

Fisk spiser mygg!

I Østensjøvannet finnes det mort, karuss, abbor og gjedde. Fjærmyggen og svevemyggen er, i tillegg til krepsdyr, den viktigste føden for alle med unntak av gjedda. Den spiser helst de andre fiskene. Så der har vi det: en næringskjede drevet av den store insektproduksjonen i vannet. De aller fleste ferskvannsfisk i Norge er faktisk helt eller delvis avhengig av insekter. Så, ingen insekter, ingen fisk rett og slett!

Fugl liker også insekter!

La oss ta en titt opp over vannflata. Østensjøvannet er kjent for sitt rike fugleliv. Hette-måka er en av de mest tallrike. Og, ja, omlag halvparten av alt hettemåkene spiser faktisk insekter.

En annen kjent fugl er toppdykkeren. Den spiser helst fisk, og mort er favoritten. Og når morten på sin side er avhengig av insekter, er det jo insektene som til syvende og sist fører toppdykkeren også. Endene spiser mest planteføde, men mange spurvfugler er avhengig av insekter. Sivpurven som hekker blant takrørene

forer ungene sine nesten utelukkende med insekter. Og den velkjente linerla som tripper langs turstien vil helst ikke ha noe annet. Vi antar at om lag 8 av 10 fugler i Norge har insekter på menyen hele tiden, eller en gang i blant.

Insektjagere i mørket

Østensjøvannet er et glitrende sted for flaggermus. Ikke så rart når vi vet at de er totalt avhengige av insekter. Spiser de små mygg trenger de mange hundre i timen, men får de tak i nattaktive sommerfugler kan de klare seg med adskillig færre byttedyr. Faktisk er flaggermusen så glad i disse flygende «proteinbarene» at nattflyene har utviklet et eget øre på brystet for å oppfatte flaggermusenes høyfrekvente lyder - og stikke av. Når nattflyet hører flaggermus slår de vingene sammen og faller rett ned mot bakken. Flaggermusen på sin side har lært seg dette og stuper etter.

Og vi må ikke glemme edderkoppene. Akkurat som flaggermusene lever disse åtte-beinete skapningene nesten utelukkende av insekter. Noen spinner nett, andre ligger på lur i blomster eller løper raskt over bakken. Edderkoppene har et vidt spekter av strategier for å skaffe seg innholdsrike insektmiddager. Kameleon-edderkoppen kan skifte farge for å gå i ett med omgivelsene, korsedderkoppen spinner klebrige

De rødvingede åtselgraverne (her *Nicrophorus vespilio*) begraver små, døde fugler og legger eggene sine i dem. Foto: James Lindsey ved Ecology of Commanster, CC BY-SA 3.0

sirkelformede fangstnett og vannedderkoppen spinner en dykkerklokke for å kunne jakte nede i vannet.

Dyr på beite er bra!

Over 50 norske billearter er avhengig av møkk og litt under halvparten av disse er på rødlista. Kumøkka er mest ettertraktet, deretter følger hestemøkk. Selv om sauemøkka kommer dårligst ut, lever mange biller i den også. Og ved Østensjøvannet finnes det både hest og sauer, noen år også kuer. Dette er bra for billene og for å opprettholde den møkknedgravningstjenesten som de representerer. Der hvor det er lite møkkgravere blir beitemarken gjerne dekket av tørr møkk. Og næringen blir ikke tilgjengelig for plantene.

Insekter spiser døde dyr og planter

Veldig mange insekter lever av dødt organisk materiale. Og det er bra. Tenk bare på hvor mange fugler som dør ved vannet! Hver eneste gang kjemper spyfluer og åtselgravere en kamp om den nye ressursen og vips så er den borte – omdannet til nye spyfluer og åtselgravere. I vannet er det massevis av døde plantedeler. Her krabber vårfluene rundt med sine kunstneriske hus laget av plantemateriale – og spiser planterester. Og i mudderet kan det ligge

rottehalefluer. Larver med snorkler som kan være lengre enn kroppen. De spiser seg sakte igjennom mudderet mens de trekker til seg frisk luft fra overflaten.

Dronefluer, humler, sommerfugler og bier

Når Rottehalefluen er ferdig med sitt liv i mudderet forpupper den seg, og ut kommer en flue forkledd som en bie. Og ikke bare har den byttet levested, nå har den også fått nytt navn: nemlig droneflue. Dronefluene oppsøker blomster rundt vannet sammen med sommerfugler, humler og et stort antall villbier. Insektbesøkene sørger for pollinering og sikrer at blomstene rundt vannet kan sette frø. På verdensbasis er faktisk så mange som 85% av alle blomsterplanter avhengig av, eller drar nytte av, insektbesøk. Så dette er en enormt viktig tjeneste som insektene utfører.

Insektenes fiender er også insekter

Har du noen ganger tenkt på hvor mange insekter det kunne vært om ingen spiste dem? Vel, mye av grunnen til at det benyttes sprøytemidler i jordbruket er nettopp på grunn av tallrike insekter som spiser avlingene våre. Men det finnes en hær med insekts-elskende insekter som kan gjøre mye av jobben. Noen av disse blir også satt ut i

drivhus for å ta knekken på plantespiserne. Rundt Østensjøvannet finner vi mariehøner, gulløyer og enkelte blomsterfluer som spiser store mengder med bladlus – både som voksne og larver. Og sørger for at disse ikke eksploderer i antall. For bladlusa har nemlig noen triks; de hopper over paring; hunnbladlusene føder fullt utviklede bladlus – kliss like seg selv. Og når det blir litt for mange av dem lager de barn med vinger. Ganske snedig – for da kan de fly rett videre til neste plante.

Trær, skog og død ved

Rundt vannet vokser det mange typer trær. Her finner vi flere hundre år gamle eiker, svartor som står med røttene i vann, en hasselskog, skrinne furukoller, grantrær i liene og selja som pynter opp turstien med sine lodne rakler tidlig på våren. Der det er mange treslag blir det også mange andre arter. Det finnes insekter som lever av blader, bark, grener og stammer. Og insekter som spiser død ved. Mange av insektene i død ved sliter i Norge i dag fordi trær blir fraktet ut av skogene som tømmer istedenfor å bli igjen som insektmat. I Eikelunden, Almedalen og ved Abildsø gård lever blant annet den rødlistede løvråtevedbilla (*Microrhagus lepidus*) som elsker mørken løvved. Det er det rikelig av rundt Østensjøvannet.

En voksen gulrotdroneflue (*Eristalis pertinax*) kan minne om en bie. Foto: Jean-Jacques MILAN, CC BY-SA 3.0

Mange rariteter ved Østensjøvannet

Det er funnet mange rare arter ved Østensjøvannet. Og noen er faktisk ikke funnet andre steder enn her. Som den lille rødlista sopp-myggen *Epicypta limnophila*. Nordisk glansblomsterflue (*Orthonevra erythrogona*) er også en sjelden art, men ved Østensjøvannet trives den. Arten er svært sårbar for vannforurensing og andre miljøpåvirkninger i våtmark. I undersøkelsen til Hansen og Falk fra 2000, ble så mange som 39 arter funnet nye fra Norge, tre

var nye for Skandinavia og tre hadde rett og slett ingen sett før. Så her er det rikelig med muligheter for flere funn av spesielle arter.

Insektene er «motoren» i Østensjøvannet naturreservat
Insekter fører fiskene, fuglene og flaggermusene i og rundt vannet. Med sin store biomasse kan vi godt si at de er selv motoren i Østensjøvannet naturreservat. På land bryter de ned møkk, døde fugler og plantemateriale og sørger for at blomstene

som vokser langs turstier, mellom trærne og ved åkrene kan sette frø. Og det finnes en hær med mariehøner, gulløyer og blomsterfluer som kaster seg over bladlusa som spiser på kornet som dyrkes. Og de er ikke bare viktige, de er også fascinerende med sine utrolig mange former og levemåter. Litt i vann, litt på land – ofte gjør de begge deler i løpet av sitt liv. Neste gang du tar deg en tur rundt vannet, se forbi fuglene og alle turgåerne og ta deg tid til å studere myldret av smådyr. Du får deg garantert noen overraskelser.

Høyblokker i Låveveien – hva med Godliabekken?

Det har lenge vært kjent at det planlegges blokkbebyggelse på den gamle «Statoil-tomten» i Låveveien. Saken er nå til politisk behandling, og Østensjøvannets Venner har benyttet anledningen til å se nærmere på om det kan bli mulig å få åpnet Godliabekken.

Amund Kveim

I likhet med Eterfabrikken er det eiendomsutviklingsselskapet JM som står bak planene. Det legges opp til bebyggelse i opptil 8 etasjer med både næringsaktivitet og nærmere 70 boenheter. Selskapet har i tillegg skissert ytterligere mulig storstilt boligutbygging i Skøyenåsområdet, men disse planene er foreløpig bare på skissestadiet. Saken og skissene har utløst betydelige protester fra naboer.

Bekymring for utviklingen rundt vannet.

Eiendommen ligger i utgangspunktet i ytterkant av hva det er naturlig for Østensjøvannets Venner å engasjere seg i. Vi har likevel gitt uttrykk for at vi på generelt grunnlag er bekymret for utviklingen i bydelen. I det lange løp vil økt boligbygging utvilsomt medføre press på de gjenværende naturområdene rundt Østensjøvannet. Det vil utløse krav om f.eks. skoleutvidelser, barnehager og idrettsanlegg, samtidig som trafikken vil øke. Enda viktigere er det at det vil medføre økt menneskelig aktivitet i naturområdene med påfølgende forstyrrelser og slitasje.

Østensjøvannet trenger bekkevann.

Godliabekken er for lengst lagt i rør langs Låveveien. I krysset med Haakon Tveters vei får den tilførsel av vann fra enda en rørlagt bekk som følger denne veien. Derfra skulle bekken gått videre ut i Østensjøvannet. Vannkvaliteten er imidlertid så dårlig at bekkevannet i lang tid er blitt ledet videre ned mot Alna uten å gå veien om Østensjøvannet. Dette er svært uheldig ettersom Østensjøvannet trenger mest mulig vann fra nedbørsfeltet, men det må selvfølgelig være tilstrekkelig rent.

Vi har derfor bedt om at man ser nærmere på mulighetene for å få åpnet Godliabekken. For dette kan bli en realitet er det mye planarbeid som må utføres. I denne omgang er det derfor viktig at alle tiltak ved den tenkte åpningstraseen legger til rette for at åpning skal bli mulig. Vi har avtale med Hafslund om at de skal gjøre de nødvendige tilpasninger i hoved-fjernvarmeledningen som går langs Østensjøveien. Videre er det lagt inn i reguleringsbestemmelsene for Østensjø skole at det ikke må legges hindringer for en bekkeåpning. Vann- og avløpsetaten har lovet å sørge for tilstrekkelig rent vann i bekken dersom den åpnes. Det er derfor svært viktig at det også i forbindelse med denne byggesaken legges til rette for fremtidig åpning. JM har utvist forståelse for dette og vil legge til rette for en fremtidig åpning, men dessverre er arealet som er avsatt til dette formål temmelig begrenset.

«Alle» vil åpne Godliabekken.

Både Plan- og bygningsetaten og Byrådet støtter utbyggingsplanene. I mai var saken til behandling i Byutviklingskomiteen. Flertallet (A og MDG) støttet planen, mens mindretallet (H, FrP og V) ønsket å sende saken tilbake med sikte på en mer begrenset utnyttelse og høyde. Alle partiene var imidlertid opptatt av Godliabekken og en enstemmig komite ønsket følgende vedtak i Bystyret: «Bystyret ber byrådet komme tilbake til bystyret med et notat med en vurdering av gjenåpning av Godliabekken i nærområdet.»

Saken går nå videre til Bystyret. Der har byrådspartiene ikke flertall, så det er faktisk en mulighet for at denne utbyggingsplanen blir avvist slik den nå foreligger. Uavhengig av dette er Godliabekken satt på politikernes dagsorden, og vi forventer at det blir utarbeidet en plan for gjenåpning. Det vil være bra for Østensjøvannet og vil kunne bli et fint landskapselement i området.

Det planlegges blokkbebyggelse på «Statoil-tomten» i Låveveien. Godliabekken er for lengst lagt i rør langs Låveveien til venstre. I krysset med Haakon Tveters vei får den tilførsel av vann fra enda en rørlagt bekk som følger denne veien. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 28.04.2019.

Nødvendig turveiomlegging ved Bølerbekken

Arbeidet med omleggingen av turveien er for lengst avsluttet. Området ser fremdeles litt uryddig ut og det mangler en permanent løsning ved Bølerbekkens utløp.

Amund Kveim

Området ved Bølerbekkens utløp etter turveiomleggingen i 2018. Til venstre den nye dammen og spor etter den gamle turveien. Adkomst til utsiktspunktet ved bekkeutløpet er etablert med en kort tverrgående tursti med bro over kanalen. Bildet er tatt 13.5.2019 av sertifisert droneflyger med særskilt tillatelse fra Fylkesmannen.

Da turveiene rundt Østensjøvannet ble anlagt på 1960-tallet ble de dessverre stedvis lagt alt for nær vannet. I ettertid ser vi at dette har medført erosjon, reduksjon i våtmarksbeltet og forstyrrelser. Omfanget av menneskelig aktivitet i området er nå langt større enn man forutså, og vi har tellinger som viser at rundt en kvart million mennesker årlig benytter turveien. Det blir mer og mer sykling, noe som i utgangspunktet er positivt, men som også bidrar til behovet for å flytte turveier litt lengre fra selve vannet.

Turveien er nå flyttet i området fra sørenden av vannet, nordover forbi lekeplassen, forbi Bølerbekken og i en sving mot den gamle veien sør for jordene på Østensjø gård. I tillegg er det bygget en liten gangbro og anlagt sti ned til bekkeutløpet. Her er det meningen å få etablert en liten platting som vil føre til at dette kan bli et enda flottere utsiktspunkt for fugleinteresserte og alle andre som gjerne vil oppleve vannet og landskapet. I tillegg er det etablert en liten dam mellom bekkeutløpet og lekeplassen. Denne kan utvikle seg til en fin lokalitet for amfibier.

Et samlet fagmiljø anbefalte omleggingen

Vi får mange spørsmål om dette virkelig var nødvendig og om det var et klokt valg. Vi, og et samlet fagmiljø, mener det. Det er likevel forståelig at mange var fornøyd med forholdene slik de var. Det er lett å overse at mange fuglearter er sky og forsvinner straks de første turgæerne eller syklistene dukker opp om morgenen. Tilsvarende innebærer nærhet til mennesker at noen fuglearter ikke hekker i slike områder. Den gamle turveien i området rett nord for Bølerbekkens utløp var ofte oversvømt fra enga innenfor og måtte ombygges

Turveien går i en sving mot den gamle veien sør for jordene på Østensjø gård. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 12.05.2019.

uansett. (På denne enga har for øvrig den rødlistede planten nikkebrønslø overlevd, mens den har forsvunnet i resten av dette området). I tillegg minner vi om at turveiene rundt vannet fremdeles gir gode muligheter for nærkontakt med vannet, og vegetasjonsrydding på flere øyer har gitt bedre siktlinjer.

Det er vårt håp at fugletittere, fotografer og alle andre brukere av området viser respekt for at deler av Østensjøområdet må skjermes for økende menneskelig aktivitet. Bare på denne måten blir vi i stand til å bevare de umistelige naturverdiene vi ønsker at også kommende generasjoner skal kunne oppleve.

Turguide – hvordan finne frem til Oslos bekker, elver og Østensjøvannet

Leif-Dan Birkemoe

Oslo Elveforum er samarbeidspartner av Oslo europeisk miljøhovedstad 2019 og har bidratt med en turguide til hvordan finne frem til Oslos bekker og elver med bane, buss, trikk og tog. Og til Østensjøvannet for de som ikke bor i området.

Turguiden ønsker velkommen til en spennende vandring langs Østensjøvannet og Oslos ti elver og bekker. Her vil du finne verdifulle naturområder med et rikt dyre-, fugle- og planteliv, flotte turstier, badeplasser og grøntområder, ofte tett på det urbane livet i hovedstaden.

Oslo Elveforum ble stiftet i år 2000 som et kompetanse- og kontaktforum for frivillige arbeidsgrupper og medlemsorganisasjoner for Oslos ti hovedvass-

drag. Østensjøvannets Venner har vært del av organisasjonen siden starten. Oslo Elveforums oppgave er å bidra til vern, rehabilitering og gjenåpning av byens vassdrag i byggesonen. Foreningene arbeider for at byens vassdrag skal være friske og rene, åpne og tilgjengelige for befolkningen. Grøntområder må bevares og videreutvikles og gode turstier må anlegges langs alle vassdrag.

Turguiden viser vei til Lysakerelva, Mørradalssbekken, Hoffselven, Frognerelven, Akerselva, Hovinbekken, Alna, Østensjøvannet, Ljanselva, Gjersjøelva og Ellingsrudelva. Heftet er gratis tilgjengelig på Deichmans bibliotek på Oppsal, Bøler og Lambertseter. Og på alle stands og møter arrangert av Østensjøvannets Venner.

Her er turguidens oppslag på side 22 om Østensjøvannet med kart som viser adkomstmulighetene.

Rydding i Smedbergbekken

Smedbergbekken er en av Østensjøvannets viktigste og samtidig mest forurensede tilførselsbækker. Den 7. april hadde lokale krefter, med Elisabeth Nissen Eide i spissen, tatt initiativ til en ryddedugnad.

Av: Amund Kveim Foto: Elisabeth Nissen Eide

Både bekken og veien har sitt navn etter den gamle husmannsplassen Smedberg under Abildsø gård. Her bodde smeden Andreas Engebretsen i annen halvdel av 1800-tallet. Våningshuset står fremdeles, men er ikke så lett å oppdage blant de mange bolighusene mellom Smedbergveien og Høgdaveien.

Bekk med stort nedslagsfelt.

Smedbergbekken har mange grener og et stort nedslagsfelt i Abildsø-, Lambertseter-, Karlsrud- og Manglerud-området. Både bekken og de to flotte naturområdene Bjørnsenskogen og Abildsømyra er viktige randsoner for Østensjøvannet. Østensjøvannets Venner har til nå bare hatt begrenset kapasitet til å drive skjøtsel utenfor miljøparkens grenser, og det er derfor svært hyggelig at andre tar initiativ.

Bred lokal oppslutning.

Rundt 40 personer, voksne og barn, møtte opp i det fine været. Ved innledningen holdt først leder i Østensjøvannets Venner, Amund Kveim, en orientering om områdets historie og bekkedragets betydning for Østensjøvannet. Deretter holdt leder i Østensjø Bydelsutvalg, Kristin Sandaker, en appell. Begge ga uttrykk for glede over aksjonen, og de deltok begge i arbeidet denne formiddagen. Hold Norge Rent hadde bidratt med poser og hansker.

Søppel av alle slag.

Rundt et halvt tonn søppel ble samlet opp på strekningen fra Abildsømyra til Østensjøvannet. I tillegg ble det ryddet mye vegetasjon. Det var utrolig hva som kom frem i dagen under ryddingen. Bilbatteri, handlevogn, gamle dekk og store mengder plast i alle varianter. Av de mer kuriose funnene var noe som i første omgang så ut til å være en gammel kanonkule. Det viste seg imidlertid å være en kule benyttet til kulestøt i en vektklasse som ikke lenger er i bruk.

Da Bymiljøetatens entreprenør NCC senere skulle hente avfallet ble de oppmerksom på en bombelignende gjenstand.

Litt av skrotet som ble samlet fra området langs med og i Smedbergbekken.

Politiet ble varslet og de sperret av et større område. Det viste seg heldigvis at gjenstanden var helt ufarlig.

Området langs bekken, fra Enebakkveien til Abildsøfeltet, er dessverre preget av mye ulovlig hageavfallsdumping og parkering. Dette må kommunen snarest få ryddet opp i.

Østensjøvannets Venner takker for innsatsen og håper også andre tar initiativ. Det er imidlertid alltid viktig at arbeid utføres med tillatelse fra grunneier enten dette er kommunen eller private. Så vidt vi forstår legger initiativtakerne opp til at aksjonen ved Smedbergbekken blir en årlig dugnad.

Rydding i Smedbergbekken der den går langs Smedbergveien.

Smedbergbekken

Smedbergbekken har flere grener, men vi pleier å si at den starter i området ved møbelbutikken Skeidar i Enebakkveien. (I dette området ligger vannskillet mot Røssedalsbekken som går i rør ned mot Ljanselva i Skullerud-dumpa.) Herfra går den nordover over Langemosen, det lange myrdraget nordover der E6 går i retning Ryen. Bekken går gjennom Bjørnsenskogen, krysser under Lambertseterveien ved «Statoil» (Circle K), videre gjennom Abildsømyra og deretter langs Smedbergveien ned til miljøparken og vannet ved Fugleskjulet. Ved Abildsø får den et tilsig fra Lambertseter-plataået og vest for Smedbergveien bekker fra Karlsrud og Ryen. Ved Agronomveien kommer det en tilførselsbekk fra Manglerud-området som bl.a. ligger i rør under jordene på Abildsø gård.

Miljøhovedstaden

Leif-Dan Birkemoe

Søndag 28. april var det guidet tur rundt Østensjøvannet naturreservat. Ved Bølerbakkens utløp er det fin sikt til fuglelivet. Amund Kveim var turleder, mens Tore Nesbakken assisterte med å peke ut fugler av særlig interesse. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

Hele 2019 preges av at Oslo er Europas Miljøhovedstad dette året. I hele byen er det arrangementer og markeringer «for fagfolk, barnefamilier og folk flest».

Ved Østensjøvannet markerer vi dette ved å ha ekstra mange guidede turer og arrangementer, både ved vannet og oppe på Besøkssenter våtmark Oslo på Bakkehavn gård som er samarbeidspartner av Oslo europeisk miljøhovedstad.

Senteret har åpnet de fleste søndager med varierte aktiviteter. På hverdager pågår det undervisning der tusenvis av elever fra Oslo-skolene får en dag med opplæring og opplevelser. I anledning miljøhovedstadsåret har vi utvidet satsningen slik at også barnehager får et utvidet tilbud.

Se mer på kommunens og senterets hjemmesider og FB.

Nordre Skøyen Hovedgårds siste eierfamilie:

Omgangsskolelæreren som ble godseier

I 1841 ble Østre Skøyen gård solgt på tvangsauksjon til skipper Nils Larsen. Det var stiftsamtmann Niels Emanuel de Thygeson som hadde levd over evne og måtte selge sine gårder både i Norge og Danmark.

I 1842 ble gården delt i to, Nordre Skøyen og Søndre Skøyen. Den tidligere omgangsskolelærer Hans Pedersen Aas hadde i 1834 giftet seg inn i en formuende Aker-slekt og kjøpte i 1845 Nordre Skøyen. De siste 60 år av gårdens historie i privat eie ble innledet.

Leif-Dan Birkemoe

Hans Pedersen Aas. Født 22. mai 1808 på Biri, død 24. april 1891 på Nordre Skøyen Hovedgård. Bilde etter originalfoto mai 1873. På slutten av 1820 og begynnelsen av 1830-tallet var han omgangsskolelærer. Hans Pedersen Aas var eier av Nordre Skøyen fra 1845 til 1884. Kilde: Østensjø lokalhistoriske bilder. Bilde-nr. B20190046.

Hans Pedersen Aas var fra Biri, født 1808. På slutten av 1820-årene var han lærer i skolekretsen Gjelleråsferdingen i Aker herred som dekket området ned mot Østensjøvannets østside. Han gikk den gangen rundt til gårdene og de mange husmannsplassene under Ulsrud, Østensjø, Oppsal og Skøyen. Hans ble nok derfor godt kjent med foreldre og barn i området.

I 1833 skiftet han skolekrets til det som het Nordre Vestbygden. Han overtok etter lærer Henrik Liloe. Den gangen var det 12 lærere som skulle dekke hele landdistriktet i Aker. I 1842 ble skolekretsene noe endret og da får vi Manglerudferdingen som dekket distriktet vest for Østensjøvannet.

Ekteskapet som endret yrket til Hans Pedersen Aas

Ikke lenge etter at Hans begynte i Nordre Vestbygden skolekrets giftet han seg med Marte Frøen, f. Nilsdatter Gaustad (1793-1871), som eide Frøen gård etter at hennes første mann storbonden Even Hanssøn Frøen døde i 1832. Fra sitt første ekteskap hadde Marte 4 barn. Med Hans ble hun mor til ytterligere 3 barn. Marte var 15 år eldre enn Hans Pedersen Aas og de giftet seg 15. mai 1834, to år etter at Even døde. Frøen gård lå trolig i skolekretsen til Hans, kanskje samlet barna seg til undervisning nettopp her. Vi kan derfor tenke oss at det var slik Hans og Marte traff hverandre. Marte var i slekt med mange store gårdbrukere i det som i dag er Vestre- og Nordre Aker, Ullern og Bærum.

Martes eldste sønn fra første ekteskap, odelsgutten Hans Evenssøn Frøen var 9 år da faren døde. Først 23 år gammel fikk han

skjøte på Frøen 14. november 1848. Hans og Marte Aas kjøpte Nordre Skøyen etter 11 års ekteskap med kjøte 28. august 1845. De eide altså både Frøen og Nordre Skøyen i tre år. At det ble Nordre Skøyen var neppe et rent tilfelle, gården var godt kjent av omgangsskolelæreren. Den lå i hans første skolekrets. Trolig hadde Hans undervist på gården.

Ble behandlet med respekt

På den gamle herregård utviklet den tidligere omgangsskolelærer seg til litt av en «grand seigneur» av den gamle type, skriver Johan Evje i Aker 1837-1937 (s.75). Han gikk med lang frakk (bonjour) og høy flosshatt og ble behandlet med respekt og ærbødighet. Skøyen, som hadde sin siste glanstid under stiftsamtmann de Thygeson, holdt han i hevd. I skråningen foran hovedbygningen ble det anlagt blomsterterrasser, som lenge ble omtalt som et eventyr. Det kan nok hende at det var Marte som hadde ledelsen både i det og annet på gården. De kvinnelige herskere på herregården ville ikke vite av noe av gjennomgangstrafikk over gården, så når det nærmet seg ukjente, var det straks noen på pletten og forhørte seg om hvor de skulle hen (Evje s.76). På gården var det også en husjomfru som hjalp til med husholdningen i tillegg til et par tjenestefjenter.

Fester for familie og venner

Marte og Hans hadde nær kontakt med både venner og familie. Folk fra gårdene i Vestbygden var derfor ofte på besøk på Nordre Skøyen. Spesielt fra gårdene Grimelund, Huseby, Smedstad, Vinderen, Holmen og Frøen, men også fra Tåsen, Sogn,

Nordre Skøyen gård. Maleri av Johs. Müller, 1903. Til høyre litt av den gamle svalgangen. Kilde: Østensjø lokalhistoriske bilder. Bilde-nr. B20190060.

Vålerengen, Manglerud og fra nabogården Søndre Skøyen kom det folk i selskap der Marte og Hans var vertskap. Mannfolkene samlet seg vanligvis på kjeglebanen der konversasjonen gikk livlig. Ved kortbordene var «Boston» og «Pålspass» også kjent som «Polskpass» – populære spill. Damene satt ofte for seg selv og småpratet, omtalte bøker og avtalte sammenkomster.

Etter middagen var det ved større anledninger gjerne dans til musikk fra familiens musikere. Ungdommen var mest ivrig og svingte seg i dansen. Ballforelskelser oppsto og forbindelser mellom gårdene ble innledet. En dans som ble brukt av spesielt ungdommen på Skøyen var «Kehraus», en rekkedans der de løp fra rom til rom. Også «Lancers» var en populær dans med mye bevegelse.

På Nordre Skøyen var det alltid plass for overnattingsgjester. Når folket på Skøyen var i selskap på gårdene i Vestbygda valgte også de gjerne å overnatte. Veien hjem til Skøyen var lang og ofte mørk. Transporten foregikk med hest og vogn, om vinteren med slede. Da toget kom til Bryn forenklet det reisen, særlig for de som bodde i byen.

Samlet barn

Da Hans Aas ble gammel, ville han gjerne se barn hos seg. Det var dem han engang hadde viet livet til, nå kom ungdomsdrømmen tilbake. Og i samme krets hvor han som ung hadde trasket med skoleskreppe på ryggen, lå hans herresete. Hver tredje juledag, og en gang hver sommer, samlet han en mengde barn på Skøyen. Alle de store salene ble fulle. Et stort juletre var pyntet

med gaver til alle og så ble det kastet lodd om dem. Om sommeren fikk de overnatte, alle som var fra byen, guttene på ett loft, jentene på et annet. Sengeplass var det til alle sammen (Evje s.76).

Sangkonsert

Fra klokketårnet holdt ved en slik anledning Ingeborg Aas (1858-1937), senere under kunstnernavnet Gina Oselio, sin første «konsert». Hun var da i konfirmasjonsalderen og datter av salmaker Even P. Aas (1819-97), bror til Hans P. Aas. Men den gang falt hun igjennom og ble pepet ut. Blant dem som pep, var brødrene Henrik Emil (f.1857) og Even Helje Frøen (f. 1859). Hans P. Aas var deres stedbestefar. «Konserten» må ha funnet sted rundt 1873 da Ingeborg var 15-åring og onkelen Hans ca.

Peter N. Aas (1836-1891) eide Nordre Skøyen i årene 1884 til 1891. Nordre Skøyen var i Aas-familiens eie fra 1845 til 1907. I albumet bildet er hentet fra, er følgende skrevet: "Til tante Kristine fra Peter Aas. Februar 1879. Portrettet er taget for 15 Aar siden." Bildet må derfor være tatt ca. 1864, da Peter var ca. 28 år, hos C.C. Wischmann Fotografisk Atelier, Christiania. Kilde: Østensjø lokalhistoriske bilder. Bilde-nr. B20180018.

Ingeborg Aas – Gina Oselio

Ti år etter konserten rundt 1873 på Nordre Skøyen debuterte Ingeborg Aas på operaen Kungliga Teatern i Stockholm. Året etter begeistret hun kong Oscar 2 slik med sin tolkning av Ortrud i Wagners Lohengrin at han spanderte videre studier i Paris og hedret henne med tittelen "kongelig Hofsangerinde" – den eneste som har oppnådd en slik hederstittel i Norge. Ingeborg ble i 1893 gift med teatersjef ved Nationaltheatret Bjørn Bjørnson (1859–1942) og altså svigerdatter til Bjørnstjerne Bjørnson (1832–1910) og Karoline Bjørnson (1835–1934). Men ekteskapet ble oppløst 1909.

Etter studieårene i Stockholm og Paris begynte fra 1882 hennes egentlige kunstnerliv. Hun fikk en rekke gjesteroller ved italienske operahus og turnerte Italia rundt. Kunstnernavnet Gina Oselio tok hun i denne Italiatiden. Senere stod andre europeiske storbyer for tur. Frem til 1890 hadde hun sunget 22 roller i 13 ulike operaer, med stor suksess. Hun var Norges operadronning og berømt over hele Europa.

Våren 1900 sang hun igjen hovedrollene i Carmen og Faust, nå på det nyåpnede Nationaltheatret, der hennes mann var teatersjef.

Gina Oselio deltok ivrig i kulturlivet og operadebatten til det siste, og hun var en dyktig sanglærer og hjelper for unge talenter. Hun var innehaver av Oscar 2s belønningsmedalje, den svenske medaljen Pro Litteris et Artibus med briljanter og den franske Officier de l'Instruction Publique, og hun mottok Statens kunstnerlønn fra 1929.

Kilde: Nettsiden til Norsk Biografisk Leksikon og Kristin Margrethe Gaukstad: Gina Oselio – Norges første operasangerinne.

65 år. Dette var et par år før Ingeborg fikk undervisning i sang. (Se faktaboks).

Familien til salmaker Even Aas var kjent for å være musikalske. Ingeborg fikk, som andre bemedlede piker i Christiania på den tiden klaverundervisning, men det var sangen som var drivkraften hennes. Det kan godt tenkes at Ingeborg holdt flere konserter på Nordre Skøyen til ære for sin onkel.

Lærere i herredstyre – skiftet yrke

Da man i 1837 valgte representantskap (herredsstyre) for første gang ble det innvalgt tre omgangsskolelærere – Iver Olsen, Henrik Lilloe og Hans P. Aas (Evje s.74). Det var vel vanskelig å finne bønder nok med såpass kunnskaper som det krevde. Hvor lite aket omgangsskolelærere enn var, sto de nok høyere enn de fleste bønder. Dertil kom jo at disse lærere hevet seg over det vanlige. Iver Olsen (født på Biri i 1804) og Hans Pedersen Aas var visstnok fettere. Det var mange søskenbarn fra Biri som slo seg ned i Aker på samme tid, kan etterkommeren Ole Andreas Lilloe-Olsen fortelle.

Iver Olsen finner vi igjen i Lilloe-Olsen familien. Iver Olsen skiftet også yrke, tok avskjed i 1837, da han giftet seg med den rike kjøpmann Biermanns datter og fikk med henne mange penger. Han kjøpte Sandakerbakken og Sandaker mølle, senere også Østre Grefsen. Hans sønn, Iver Bredo, fikk gården etter ham og giftet seg med en datter av Lilloe på Vestre Grefsen. Læreryrke ser ut til å være et godt utgangspunkt for videre karriere i Aker; i alle fall for de to fetterne. Dette sier jo litt om samhold og forbindelser mellom gårdene i Aker.

Blant kommunens ledende menn

Det var ikke underlig at de ble kommunens ledende menn. Hans P. Aas var medlem både av formannskap og skolestyre og nevnes av Edv. Bull i Akers historie (s. 340) blant de «fremtredende kommunemenn».

«Besynderlig nok spilte en skolelærer en betydelig rolle» er en vending som ble brukt i 1830-årene av Aker Sogneselskap der vi finner Hans Pedersen Aas som medlem av opplysningskomiteen (Evje s. 74).

I lengre perioder hører man lite til lærerne, men de utførte fortsatt et stort arbeid. Det kom ikke av at de manglet samfunnsånd mer enn andre. Lærerne ble ofte betraktet som «noen vi har leid til å lære barna våre å lese». «Vi kan da ikke lønne dem slik at de skal ha det bedre enn oss selv», sa en bonde under diskusjon om

lærerlønninger. Eller en gang det ble foreslått å velge en lærer i formannskapet: «Ja, han er flink nok, men det er ikke nødvendig, vi klarer det selv». Kløften mellom de selveiende bønder og lærerne varte nok helt til lærerne fikk stemmerett i 1885.

Tre lærere i skolestyret

De mange velbegavede menn, som arbeidet i skolen på denne tid, ble godt mottatt, men de møtte motstand hos bøndene. Omgangs-læreren Henrik Lilloe var den eneste omgangsskolelærer fra en gammel Aker-slekt og etter hvert selveiende bonde, Iver Olsen giftet seg inn i en Aker-slekt og ble bonde og Hans Pedersen Aas ble også gjennom giftemål selveiende bonde. De utnyttet sine kunnskaper om skolen både i skolestyre og formannskap, og på den måten ble de brobyggere mellom lærere og bondestanden. I siste halvdel av 1800-tallet ble det også mer forståelse mellom embetsmenn i Christiania og selveiende bønder i Aker. Man må vel derfor kunne si at disse tre bidro til skolens fremdrift i Aker.

Skoleforkjempere fra Østensjøområdet

Marte og Hans fikk sønnen Peter Nicolai Aas (1836-1891) som utdannet seg til jurist. Peter giftet seg første gang i 1864 med Mathilde Kathinka Christoffersdatter Huseby (1843-1865) og annen gang i 1870 med søsteren hennes Elida Christine (1847-1923), begge fra Grimelund.

Mathilde Kathinka og Elidas far, Christoffer Huseby, var medlem av skolestyret på 1860-tallet. Vi kan derfor tenke oss at Hans P. Aas som fra 1837 var medlem av skolestyret hadde mange skolepolitiske saker å snakke om med sin sønns svigerfar. I skolestyret satt også andre av gårdbrukerne i Østre Aker, nemlig Nils Wetlesen fra Abildsø og Hans Woxen fra Nordre Manglerud. Også Haakon Tveter fra Østensjø «trådte til i bondens glansperiode», sier Johan Evje i Aker 1837-1937. Han overtok arven etter Grimelund som en selvfølge.

Biblioteket på Skøyen

Peter N. Aas hadde en stor boksamling. Noen av bøkene er ennå i etterslektens eie. Trolig har enkelte av disse bøkene også tilhørt hans far, de bodde jo på samme sted. Vi vet at Hans P. Aas var på auksjonen av inventar etter de Thygeson i 1842 og kjøpte enkelte gjenstander, også bøker. Slik sett kan det hende at det var de Thygeson som var

Elida Huseby (1847-1923) gift med Peter Nicolai Aas (1836-1891). Elida Aas var enke etter Peter N. Aas og eneeier av Nordre Skøyen i årene 1891 til 1907. Bildet er tatt 28. mars 1866 da Elida var 19 år. Kilde: Østensjø lokalhistoriske bilder. Bilde-nr. B20180008.

Auksjon på Søndre Oppsal gård

Hans Pedersen Aas la i 1860 inn et bud på vegne av sin sønn Peter Nicolai Aas. I dagboken skriver Peter ***Tirsdag 9. oktober 1860:*** I morgen får jeg vite om jeg nå straks kan kalde meg gårdbruker. Ved auksjonen hos Juel på og over Opsahl den 29. august erholdt fader i mitt navn tilslag på gården Opsahl for 4532 spd. I morgen utløper overbudsfristen nemlig seks uker. For noe over åtte dager siden snakket jeg med Hypotekbankens sakfører advokat Grønn, og da var intet overbud gjort. Hvordan det nå forholder seg vet jeg ikke, og er det skjedd overbud, blir det naturlig vis ny auksjon og det lader på fader som han vil gå til 5 000. – Så meget blir det vel også nå med resterende avdrag og renter samt omkostninger.

Hvor stort Opsahl er, vet jeg ikke. Jeg har hørt 150, 200, ja helt opp til 250 mål. Det første er rimeligvis det riktige. – skogen har jeg ikke sett, men der er nok tatt hva det på noen måte kunne tas. Husene er ikke i den beste forfatning. Stallen skal være falleferdig, alle må ha nytt tak, da det aldri har vært sten på dem. Hva selve jordveien angår er den så vanrøktet at det vel på noen måte er mulig, det beste ved det hele er at Juell i år ikke har fått sådd et eneste korn, slik at åkrene ved å ha hvilt i sommer vel må være en liten smule bedre enn de ellers ville vært. – Havnegangen skal være sameie med naboene.

Onsdag 10. oktober 1860: I dag klokken 2 er mitt bud på Opsahl approbert. Juell & Sønn har, som jeg hører, oppført mange «Grædeconcerter», men det umulige er og blir umulig.

Kilde: Dagboken til Peter N. Aas da han var 24 år. Virkelig størrelsen på Søndre Oppsal var 151 mål innmark 265 mål skog etter oppgave i boka Historien om Nordre Skøyen Hovedgård side 46.

Maleriet er malt av Wilh. Rinde på første halvdel av 1890-tallet. Vi ser tårnhuset til venstre, taket på stabburet og helt til høyre låven som ble revet i 1939. Kilde: Østensjø lokalhistoriske bilder. Bilde-nr. B20150189.

opprinnelig eier. Samtlige bøker er signert Peter N. Aas og noen er utgitt på slutten av 1700-tallet. Tittelen på de bevarte bøker er for det meste romaner og noveller på norsk eller dansk, men også på engelsk og tysk. I tillegg til Peters navn er bøkene nummerert. En av bøkene har No 3657. Henrik Lilloe som Hans P. Aas hadde mye kontakt med var en ivrig samler av bøker og bygget opp et bibliotek. Det samme kan nok sies om Hans P. Aas. Biblioteket på Nordre Skøyen må ha vært ganske fyldig. Fra Peters dagboknotater får vi vite at han ofte lånte bøker til andre i familien, særlig damene på Grimelund og Huseby. Det han oppgir som utlånt er samtidsromaner.

Hans Pedersen Aas var 87 år da han døde i 1891. Hans sønn Peter ble bare 55 år da han døde to uker etter faren. For Elida ble det en tung tid med store utfordringer da hun ble alene om å administrere både gårdsdrift og husholdning. For å hjelpe på

økonomien solgte hun fra tomter og drev litt utleie. Et skogstykke på 177 mål ble avstått til Aker kommune i 1904 i forbindelse med at Nøklevann ble regulert til

drikkevannskilde. I 1907 solgte hun gården til et investeringsselskap. Dermed var den private eierrekken for gården kommet til veis ende.

Kilder

- Aker 1838-1937, utgitt av Aker kommune 1940, bind II, Folkeopplysning og skoler 1730-1937 av overlærer Johan Evje. Avsnittet Lærere 1830-50 side 73-80.
- Dagboken til Peter Nikolai Aas 1858-1881.
- Lars Steensgards manus til kåseriet 14.mars 2002 om «Folk på Nordre Skøyen i siste halvdel av 1800-tallet» basert på dagboken til Peter N. Aas.
- Nordre Skøyen Hovedgård gjennom 600 år. Knut Sprauten og Alf Lystad, Historieutvalget for Nordre Skøyen, 1985.
- Oslo Byarkiv: Manntallslistene i Aker fra 1832 til 1836. Mandtals Liste for Nedre Gjelderaas-fjerdingens Underinspectorat, datert Ulsrud den 5te April 1834.
- Digitalarkivet – folketellinger og ministerialbøker.
- Kristin Margrethe Gauksstad: Gina Oselio – Norges første operasangerinne.
- Nettsiden til Norsk Biografisk Leksikon https://nbl.snl.no/Gina_Oselio.
- E-postutveksling med Ole Andreas Lilloe-Olsen 15. januar 2018.
- Samtaler med Johan Mollatt i 2018, om hans tippoldefar Hans P. Aas og Anne Marie Steensgaard 10. desember 2018, enke etter Lars Steensgaard, også hans tippoldefar var Hans P. Aas.

Flisens fordeler

I de årene dugnadsgjengen har fjernet trær, busker og kratt ved Østensjøvannet er mye kvernet opp med fliskuttemaskin. Først og fremst for å spare tid og krefter ved å slippe å kjøre bort betydelige mengder kvist.

Leif-Dan Birkemoe

En fliskutter forvandler kvist til flis ved turveien på østsiden av Østensjøvannet 19. mars 2019. Egil Strøm og Gry Liljefors fra Statens Naturoppsyn kom på denne dugnaden med kuttemaskin.

Slik sett er det en effektiv måte å redusere volumet på de store kvisthaugene. Likevel er det en del avfall å kjøre bort, men da til et annet formål som er etterspurt av flere. Først og fremst som dekke rundt planter og i bedd.

Ved å undersøke hva hagelag og andre i gartnerfaget skriver om jord og jordforbedring ved bruk av flis, blir vi overbevist om at dette er en god anvendelse av det avfall vi har produsert.

Jorddekking

Fordelene ved å bruke flis er flere. Når man bruker flis til jorddekking, hemmer det veksten av ugress. Den bevarer jordens fuktighet helt opp til overflaten. Flisen forbedrer mengde og variasjon blant de

mikroskopiske organismer i jorden, gir plantene mulighet til å utnytte jorden helt opp til overflaten, beskytter jorden mot sammenpressing og skjermer mot erosjon.

Når jorden holdes fuktig helt opp til overflaten, som ellers er skiftevis tørr og våt, gjør at jorden er fin for røtter og jordbunnsorganismer i den del som er mest rik på næring.

I resirkuleringens tjenete

Vi finner flere som uttaler seg om effekten på spesielle planter, grønnsaker, bærbusker og frukttrær. En motforestilling ved å kutte opp greiner er den energien som går med. Det er vel her Østensjøvann-flisen har et fortrinn om det skulle være en hindring i

bruk av flis. Vegetasjon som må fjernes fra et naturfaglig synspunkt har et biprodukt som kan anvendes på en måte som kommer naturen til gode. Altså i resirkuleringens tjeneste.

Trenger nitrogen

De som har brukt flis fra kutt av greiner har sikkert merket at greinavfall trenger nitrogen for raskere til å bli omdannet til jord. En skribent forteller at et par håndfuller kalksalpeter løser det problem, og nitrogenet får du igjen når flisen er helt omsatt. Heller ikke surhetsgraden burde være problem, for avfallet vi leverer er kun fra løvtrær, altså ikke fra nåletrær som vanligvis har høyere surhetsgrad.

«Bekkjesongen»

Dikteren Olav Nygard var en av de store i norsk lyrikk, men oppnådde ingen anerkjennelse mens han levde.

Tekst og Foto: Leif-Dan Birkemoe

Bølerbekken er åpen et lite stykke nord for rundkjøringen Hellerudveien/Østmarkveien, nær det område Olav Nygard bodde. Kanskje var det her han fikk noe av inspirasjonen til å skrive om «bekkjesongen», der bekken fortsatt sildrer klar og frisk. Bildet er tatt 29. april 2019.

«*Mi tid kjem nok*», sa Olav Nygard på dødsleiet i en hytte i Beverlia. Hans livsløp ble ikke langt. Født 1884 på gården Krossen i Modalen, Hordaland, døde 1924 i en alder av 40 år.

Til Kristiania i 1909

Etter amtskole, folkehøgskole og et år i snekkerlære reiste han i 1909 til Kristiania. Der ble han kjent med Arne og Hulda Garborg. Nygard livnærte seg av dagsarbeid og av å skrive for landsmålsavisene. I et par år turnerte han med Hulda Garborg og Det Norske Spellaget.

Diktningen hans ble lite påaktet i mellomkrigstiden, men Olav Nygard har siden fått plass i litteraturhistorien som en av de store i norsk lyrikk. Han ga ut fire dikt-samlinger, *Flodmaal* (1913), *Runemaal* (1914), *Kvæde* (1915) og *Ved vebande* (1923) som betyr innhegning «ved det hellige». Først med

sin siste bok fikk Nygard oppmerksomhet ut over en mindre krets. I et takkebrev til forfatteren karakteriserer Arne Garborg boken slik: «Det er eit herlegt lite arbeid; høyrer til det beste og er, trur eg, det finaste, me hev av lyrikk på norsk».

Olav Nygard bruker mange uvanlige ord og uttrykk preget av dialekten i hjembygden Modalen slik den var da han var barn.

Tuberkulose

Olav Nygard fikk tidlig tuberkulose og slet med sykdommen store deler av livet. Han giftet seg med Rakel Mathilde Tvedt (1889 - 1979) i 1912. De fikk sønnen Sigurd i 1916 som døde 19 år gammel i 1935 av tuberkulose. Sigurd, forteller Leif Burum på Ulsrud gård, var en oppvakt gutt. Han gikk på Østensjø skole og overlærer Johan Evje hjalp han med videre skolegang.

Penger fra Arne Garborg

I 1922 fikk Olav Nygard penger av Arne Garborg til å kjøpe en liten hytte, omtrent ved rundkjøringen Østmarkveien/Hellerudveien, den gang adresse Østmarkveien 24. Det var en enkel hytte som han satte i stand og flyttet inn i. Leif Burum forteller at han som guttunge flere ganger gikk hjem til Nygard med mat – de var veldig fattige. Gunnar Vraalsen forteller at han bodde 4 år i Beverlia fra 1946 i huset på samme tomt som hytta til Nygard en gang sto. Det var fjøsrookter Johan Olafsen som arbeidet på Ulsrud gård som kjøpte eiendommen av Rakel Nygard og bygde hus der i 1936. For penger Rakel fikk for tomten flyttet hun til byen og skaffet seg melkeforretning. Hun døde i 1979, 55 år etter sin mann.

Dikterte sine dikt

Olav Nygard lå til sengs det siste året i sitt liv, og var forberedt på døden. Han var for svak til å skrive, men dikterte sine dikt som han fikk utgitt i samlingen *Ved vebande* like før han døde. Der finner vi hans kanskje mest kjente dikt fra 1923: *No reiser kvelden seg i vesterbrun*. På endeveggen av en blokk i Ulsrud borettslag i Olav Nygards vei, minnes Olav Nygard med denne tekst fra *Ved vebande*: *No kvil deg, fot: no hev du vunne fram*. Også på hans gravstein på Østre Aker kirkegård er det hugd inn en strofe fra *Ved vebande*: *Paa tronge vegar stig det store tankar*.

Bølerbekken

Hytta til Olav Nygard lå ikke langt fra Bølerbekken som den gang rant åpen på sin ferd mot Østensjøvannet. Bekker var han kjent med fra sin hjembygd, men Bølerbekken kan ha minnet han om lyden fra sin barndoms bekker. I *Ved vebande* skriver han et par strofer vi kan knytte til bekken som kanskje kan gjenåpnes om ikke alt for lenge:

Det ligg ein lengslebiv i bekkjesongen, og vinden susar gjennom lyng og straa.

Kilder/Litteratur:

- *Månen sover på silkepute* – Olav Nygard – en glemt dikter? Kari Ødegård, 1997.
- Udatert notat om Olav Nygard av Gunnar Vraalsen.
- Norsk biografisk leksikon, Wikipedia og Store norske leksikon.
- Olav Nygard: Lokalhistoriewiki.no
- Sigrid Bø Grønstøl; Olav Nygard. <https://www.alkunne.no/framside/biografiar/n/olav-nygard/97/753/>. Her er en rekke kildehenvisninger til videre lesing.
- Nygard – Vaksdal Historielag. http://www.vaksdalhistorielag.org/wiki/index.php?title=Olav_Nygard
- Ivar Aasen-tunet. <https://www.aasentunet.no/iaa/no/>
- Sothøna nr. 40, desember 2010: Cathrines hjørne. Olav Nygard – Dikter og mystiker. Av Cathrine Senje. S. 14-16.

Honningpoplene ringbarket

Tekst og foto: Leif-Dan Birkemoe

Langs turveien på vestsiden av Østensjøvannet rett ved den nye rasteplassen, står det en rekke høye løvtrær som egentlig er en uønsket art i miljøparken. Det er en poppelart i vierfamilien, av Bymiljøetaten kalt honningpoppel, som ble plantet på 1960-tallet.

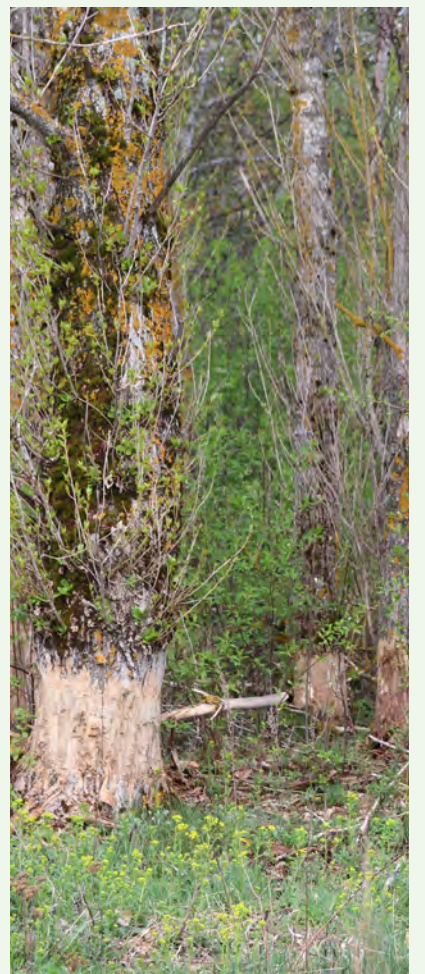
Etter oppdrag fra Bymiljøetaten startet dugnadsgjengen i Østensjøvannets Venner arbeidet med ringbarking av 3-4 trær i desember 2017. Deretter fullførte Bymiljøetatens entreprenør NCC ringbarking i 2018. Slik skal de stå i 4-5 år før de er tørre og kan felles. Ved ringbarking og uttørring unngås at rotskudd vokser opp og dermed spares mye arbeid. Det er med andre ord

ikke noen form for vandalisme, men naturfaglig skjøtsel. Særlig pent må vi innrømme at det ikke er i tørkeperioden.

Flere av disse trærne litt lenger mot nord ble fjernet i forbindelse med omlegging av turveien og for å utvide siktlinjene mot vannet. Da merket man en søtlig honninglukt fra de felte trestokkene. Bortsett fra osp har vi ingen viltvoksende arter av poppel i Norge, kan vi lese i Store norske leksikon der det listes opp en rekke arter som plantes i parker og hager. Artene i slekten pil har honningkjertler, mens slekten poppel mangler slike kjertler. Vi må vel da anta at det er en hybrid-art som ble plantet for 50-60 år siden.

Poplene på vestsiden av vannet rett ved den nye rasteplassen er en uønsket art i miljøparken. Ringbarking ble påbegynt 5. desember 2017.

Poplene skal stå i 4-5 år før de er tørre og kan felles. Ved ringbarking og uttørring unngås at rotskudd vokser opp og dermed spares mye arbeid. Bilde fra 28.04.2019.

Natur- og kulturkvaliteter på Søndre og Nordre Østensjø gård

Denne artikkelen er satt sammen av Finn A. Gulbrandsen ved hjelp av informasjon om gården på «Kulturminnesøk»¹, «Forvaltningsplanen for Østensjøområdet miljøpark, Del 1 – Statusrapporten»², opplysninger fra «Lav og moser ved Østensjøvannet, Oslo»³, intervju med tidligere byantikvar Hans Jacob Hansteen⁴ samt informasjon fra «Fuglene ved Østensjøvannet»⁵ og opplysninger fra artskart⁶ og artsobservasjoner⁷. Mye av språket i nevnte artikler er brukt direkte.

Alle foto: Leif-Dan Birkemoe

Felt 26 og 27 på kart over Østensjøområdet Miljøpark. Innmarka er av stor betydning for fuglelivet både på trekk og for hekkende fugl ved Østensjøvannet, for jaktende flaggermus og for rådyr som ofte besøker Østensjøområdet miljøpark. **Naturtyper:** store, gamle trær, hagemark.

Fredningsstatus

6. april 2011 ble Østensjøgårdene fredet av Riksantikvaren i henhold til Kulturminneloven.

Beliggenhet, historie, naturgrunnlag og inngrep

Gårdene Søndre og Nordre Østensjø ligger på østsiden av, og ned mot, Østensjøvannet. Østensjøgårdene omfatter i dag et areal på omlag 250 dekar. Omtrent 150 dekar er dyrket mark, mens ca. 60 dekar er våtmark. Eiendommens omfattende bebyggelse med til sammen 10 bygninger, tunet og hageanleggene, legger beslag på omlag 40 dekar. De dyrkede arealene består av fin, lettdreven jord som heller svakt ned mot Østensjø-

vannet. I de seneste årene har arealet vært bortleid og nyttet til kornproduksjon og dyrking av oljevekster.

Østensjø gård er kjent tilbake til middelalderen, og vannet har fått sitt navn etter gården.

I forhistorisk tid var det vanlig at gravhauger ble lagt i nærheten av gårdstunene. På Nordre Østensjø er det bevart en stor gravhaug inne i selve hagen. Haugen her har en diameter på 11,5 meter og er cirka 1,6 meter høy. Den ligger i en svak helning ned mot Østensjøvannet vest for våningshuset.

Søndre Østensjø er et av Oslos best bevarte empiretun fra tidlig 1800-tallet. Gårdsanlegget består av en driftsbygning/låve fra 1807, som er den eldste uthusbygningen av denne typen i Oslo kommune og en antikvarisk perle. Våningshuset og drengestuen er også fra tidlig på 1800-tallet. Slik tradisjonen tidligere var i Østlandsområdet, er bebyggelsen plassert i et klassisk firkanttun.

Nordre Østensjø er et godt bevart gårdsanlegg, med bygninger i sveitserstil fra

siste halvdel av 1800-tallet. Anlegget består av våningshus, drengestue, stabbur og en stor driftsbygning (Sothøna nr. 13 1996, nr. 12 1996, nr. 11 1995, nr. 10 1995, nr. 21 2001). Mellom de to tunene på gårdene går oldtidsveien mellom Oslo og Enebakk.

Det er sjelden at antikvariske myndigheter har fredet så store deler av jordveiene i tilknytning til bygningsmassen. Det gjelder Østensjøgårdene såvel som Abildsø. Det forteller oss hvor verdifullt området er som historisk vitnesbyrd. Jordveiene skal skjottes som et åpent landskap.

- 1). Hovedbygningen på Nordre Østensjø gård sett mellom stabburet til venstre og smia til høyre. 23. april 2019.
- 2). Drengestua på Søndre Østensjø gård 23. april 2019.
- 3). Byggåkeren på Østensjøgårdene 5. august 2018.
- 4). Hovedbygningen på Søndre Østensjø gård. 23. april 2019.

¹Kulturminnesøk.no, ²av forsker Tor Erik Brandrud fra Norsk institutt for naturforskning, ³av Bratli og Haugan 2012, ⁴av Birkemoe og Gulbrandsen, Sothøna nr. 41, juni 2011, ⁵av Skrindo 2018, ⁶<https://artskart.artsdatabanken.no>, ⁷artsdatabanken.no

Østensjøgårdene sett fra Østensjøveien 23. april 2019.

Vegetasjon og planteliv

En rekke store, gamle trær som ask (VU), alm (VU), spisslønn, sommereik og hestekastanje finnes i området. I hagen på Nordre finnes en Ornäsbjørk. En gammel styvet (lauvet) ask må nevnes spesielt. Antakelig er de aller fleste av de gamle trærne plantet.

Sopp, lav og moser

Den nokså sjeldne soppen skrukkeøre (NT) er påvist på en gammel stubbe på Søndre Østensjø. Klosterlav *Biatoridium monasteriense* (NT) er knyttet til de største, gamle almene rundt Østensjø gård. Bleikdoggnål *Sclerophora pallida* (NT) finnes på gamle almer og asketrær på gården. I 1994 ble «bleik kraterlav» *Gyalecta flotowii* (VU) funnet på et gammelt tre i hagen på Nordre Østensjø. Det er usikkert om den fortsatt er der, men arten finnes også i Almedalen rett øst for gården.

Typiske mosearter som ekornmose *Leucodon sciurioides*, bustthettearter *Orthotrichum* spp., broddtråkle-mose, *Pseudoleskeella nervosa* og ospemose *Pylaisia polyantha* finnes på gammel ask på gården. En del vanlige moser forøvrig er påvist (artskart).

Virvelløse dyr

Områdets flora av virvelløse dyr er dårlig kjent. De gamle trærne er sannsynligvis viktige insekthabitat. Iflg. artskart er praktdroneflue *Eristalis oestracea* påvist i 1985 samt en del andre arter. En systematisk insektsundersøkelse burde igangsettes.

Fugl og pattedyr

Bygninger, fuglekasser og gamle trær legger forholdene til rette for mange småfuglarter. På Søndre Østensjø gård er det hekkeplasser for linerle, gråspurv, pillfink og meiser. På Nordre Østensjø er observert uvanlige arter som kjernebiter, bergirisk (NT) og tornirisk. Hornugle er observert i området. På jordveiene raster bokfink, bjørkefink, heipiplerke, gulerle, flere trostearter, stær (NT), storspove (VU), småspove og gjess m. fl. under trekket. I april 2004 rastet anslagsvis 10 000 bjørkefink på jordene til Østensjø og Abildsø gård, hvilket viser hvor viktig jordene er for trekkende småfugl. Våren 2011 sang åkerriksa (CR) på jordet ved Østensjø gård, og kun fire år senere ble den observert på motsatt side av vannet.

Verdivurdering for Naturtypekartleggingen

Lokalt viktig (C-område)
Området vurderes som lokalt viktig naturtype, pga. forekomst av verdifulle, gamle, grove trær. Trærne kan huse et stort biologisk mangfold og er derved meget verdifulle. I tillegg har de gamle trærne stor landskapsmessig verdi i dag.

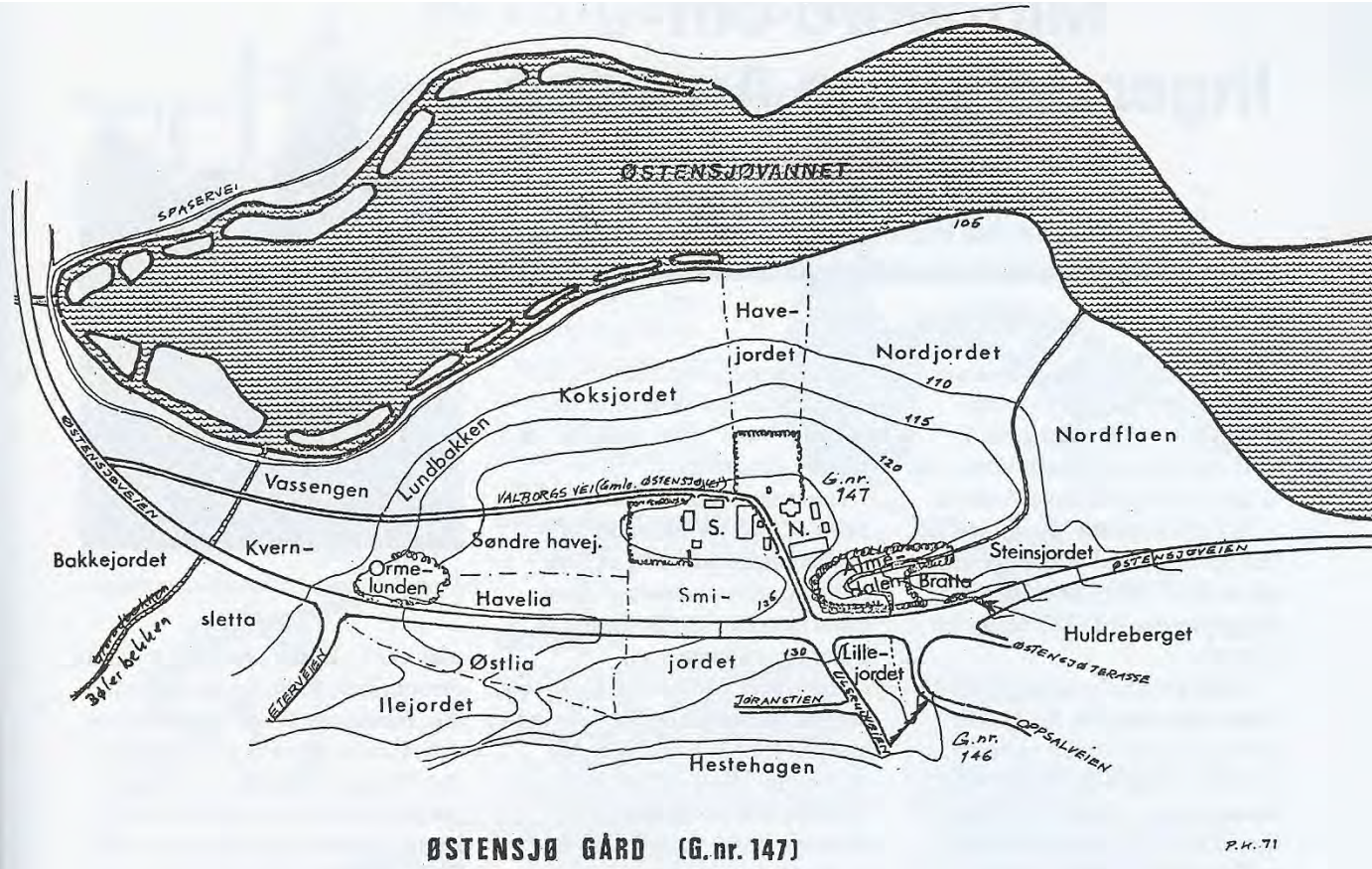
Trusler/aktuell skjøtsel

Almesyken kan være en trussel for de gamle almene. I dag er det meste av bygningene synlige fra Østensjøveien og Valborgs vei og fra vestsiden av vannet. Vegetasjonen omkring bygningene er skjøttet slik at de formede hageanleggene er flotte rammer omkring gårdsanleggene.

Denne artikkelen avslutter serien om de ulike delområdene rundt Østensjøvannet. Serien ble startet i Sothøna nr. 39. 2010.

Rødlisteopplysninger:

Rødlistekategorier: RE – Utdødd i Norge, CR – kritisk truet. EN – sterkt truet, VU – sårbar, NT – nær truet. Pr. definisjon regnes ikke arter under sistnevnte kategori som «truet», men det er arter man må følge utviklingen av.

Haakon Tveter satte navn på jordstykkene under Østensjø gård. Rentegnet av Per Knoph i 1971.

St. Hallvard-medaljen til to elvevoktere

St. Hallvard-medaljen ble under en høytidelighet i Oslo Rådhus 14. mai tildelt Ida Fossum Tønnessen og Sissel Rønbeck.

Leif-Dan Birkemoe

Ida Fossum Tønnessen (i midten) har mottatt St. Hallvards-medaljen av ordfører Marianne Borgen. Hun hedres for et mangeårig engasjement og utrettelige innsats for byens elver og bekker. Til høyre Sissel Rønbeck. Hun hedres med St. Hallvards-medaljen for initiativet til et omfattende handlingsprogram for området langs Akerselva. Foto: Per Østvold.

St. Hallvard-medaljen er en utmerkelse som deles ut av Oslo by til «personer som har gjort en særlig verdifull innsats for Oslo kommune eller på annen måte har gjort seg fortjent til byens påskjønnelse.» Den er den høyeste utmerkelsen i Oslo.

I begrunnelsen for tildelingen heter det om Ida Fossum Tønnessen at hun hedres for et mangeårig engasjement og utrettelige innsats for byens elver og bekker. Hun har vært styreleder for Oslo Elveforum fra 2008 – 2016, og er fortsatt aktiv som rådgiver samme sted. Fra 1985 – 2001 var Ida Fossum Tønnessen direktør for kommunens Park- og idrettsvesen.

– Håndslag til alle ildsjeler

På hjemmesidene til Oslo Elveforum har hun denne kommentaren:

– Dette at arbeidet med byens vassdrag settes på kartet på denne måten i året hvor Oslo er Europeisk miljøhovedstad, er et kraftig håndslag til alle ildsjelene i Oslo Elveforum for alt det flotte arbeidet som utføres hver dag. Jeg er stolt og glad for å være på dette laget, sier Ida Fossum Tønnessen.

I begrunnelsen for tildelingen heter det om Sissel Rønbeck at hun hedres for initiativet til et omfattende handlingsprogram for området langs Akerselva. Som

miljøvernminister i 1986 – 1989 satte Rønbeck av statlige midler til Akerselva Miljøpark og Kulturminneprosjekt Akerselva, – og var en entusiastisk pådriver for prosjektet.

Vi gratulerer!

– På vegne av oss alle gratulerer jeg de to prisvinnerne, sier Per Østvold, leder i Oslo Elveforum. Dette er vel fortjent. Og prisen hedrer ikke bare disse to, men alt arbeidet som er lagt ned gjennom de siste 20 årene for bevaring av elveparker og gjenåpning av elver og bekker.

Østensjøvannets Venner slutter seg til gratulasjonen!

Årsmøte i Oslo Elveforum

Årsmøtet ble holdt i æverdige Havesalen på Frogner Hovedgård. Foto: Per Østvold.

Oslo Elveforum avholdt årsmøte onsdag 13. mars 2019 med vel 30 deltakere fra de ti elvegruppene samt Østensjøvannets Venner.

Før årsmøtet inviterte Frognerelvets Venner til en guidet vandring fra tidligere Thunes Mek. Værksted i Drammensveien og opp Frognerelvdalen til Frognerparken. Frognerelvets Venner jobber iherdig for å få gjenåpnet også den nederste delen av elven, dvs. ned til Frognerkilen.

Per Østvold (Akerselva) ble gjenvalgt som leder, mens Sidsel Andersen (Hovin-bekken) ble valgt som ny nestleder. Tidligere nestleder Julie M. Løddesøl (Hoffselven) stilte ikke til gjenvalg.

Fra Østensjøvannets Venner ble Amund Kveim valgt inn som styremedlem, mens avtroppende styremedlem Leif-Dan Birkemoe ble valgt inn i rådgivergruppen.

Bjeller på tamkatter

Audun Brekke Skrindo

En huskatt på vei mot Østensjøvannet. Foto: Audun Brekke Skrindo

Det er mange katter som lusker rundt Østensjøvannet på kveldstid. Katter har en forkjærlighet for fugler, og den lokale bestanden av katter i bydelen forsyner seg av matfattet som Østensjøområdet utgjør. Det hekker mange fuglearter og noen fugleunger kan nok være lett å få tak i. Men når man teller med alle de fuglene som besøker området under trekkiden så blir tilgangen på fugler et eldorado. Når vi i tillegg tar inn over oss at mange av fuglene lander slitne og utmagrede etter lange strekninger med flukt, så ser vi for oss at det blir rått parti. Velfødde katter trenger ikke dette ekstra mattilskuddet, når de likevel bare kan rusle hjem og nyte en hvilken som helst kitekat-lunsj som eieren måtte ha på lur.

Så derfor er oppfordringen gitt: sett en bjelle på katten, slik at den blir oppdaget før den kaster seg over den uheldige fuglen som befinner seg på feil sted til feil tidspunkt. Katten vil bli oppdaget ved hjelp av lyden fra bjella, og da gir den fort opp jakten.

Oppfordringen er herved gitt, og så skal det bli spennende å se om noen av de mange kattene man møter på en tur rundt vannet, dukker opp med bjelle rundt halsen.

Fuglene i Østensjøområdet miljøpark 2018

En samlet oversikt over fugleartene som ble registrert av fugleinteresserte innenfor Østensjøområdet miljøpark i 2018 viser at listen rommer 133 arter. Dette er på det jevne i antall arter, sett i forhold til snittet de siste 10 årene.

Tekst og Foto: Audun Brekke Skrindo

Sothøna er en trivelig fugl, særlig sammen med unger. Foto: Audun Brekke Skrindo.

Spesielt spennende besøk

Blant de litt mer sjeldne artene var det spesielt spennende å få besøk av sædgås, havelle, lappfiskand, dverglo og dobbeltbekkasin. Foreningens hardtarbeidende dugnadsgruppe jobber like hardt som før med å få på plass levelige forhold for flere arter. Hettetåkekolonien viste seg å vokse

i antall for 4. året på rad, og har vist en formidabel økning dersom vi analyserer trenden helt tilbake til 2008. Når denne arten finnes i stort antall, kan det godt hende at flere andre arter av våtmarksfugler klarer å finne seg til rette. Vi ser at listen med ender og vadefugler inneholder mange spennende arter.

140 arter

Totaltallet for antall arter er noen hakk ned i forhold til rekordårene 2001, 2005, 2009 og 2014, som hadde godt over 140 arter. Men totaltallet vil uansett være gjenstand for noen tilfeldigheter som; hvor ofte registreres det fugler, hvor flinke er vi til å være ute til alle døgnets tider og ikke minst hvor flinke

er vi til å legge inn registreringene på artsobservasjoner.no.

Følger utviklingen

Østensjøvannets Venner ser det positive i at tallet fortsatt er høyt og anser det som en påminnelse om at det er like viktig hvert eneste år at alle fugleinteresserte holder øyne og ører åpne. Bare på den måten kan vi hevde at vi følger utviklingen med argusøyne. Naturmangfold har fått høyere fokus i samfunnet og det er viktigere enn noen gang å kort oppsummere årlig hvordan det står til med fuglene ved vårt kjære vann.

Fugleboken

I 2018 utkom den oppsummerende fugleboken, ført i pennen av Audun Brekke Skrindo. Boken kom ut så vidt tidlig på året at hele 2018 ikke kom med i tallmaterialet for grafer og tabeller. Allerede samme høst ble det slått rekorder for fuglene ved Østensjøvannet. Dette skjedde da hele 4 dvergdykkere besøkte vannet seint på høsten, samt at to vannrikser viste seg å holde ut hele desember og bli over til 2019.

Boken som kom ut i november oppsummerer årene 1998 til 2018. Vi håper så mange som mulig kjøper boka. Da stiller du bedre forberedt når du lurar på noe om fuglene ved Østensjøvannet. Når denne rapporten blir skrevet er allerede to tellinger gjennomført i det som skal bli «de 20 neste årene med fugledata». God tur rundt vannet. Så sees vi kanskje med kikkert der ute i miljøparken.

Den fullstendige listen over fugl finner du på hjemmesidene til Østensjøvannets Venner.

VÅRSANG

Det er stille i nabolaget
Her høres kun svarttrostens sang,
av det glade, harmoniske slaget
Med en vårlig og vakker klang

Jeg elsker våren,
men tåler den ikke
Blir melankolsk og i moll
I foråret er jeg en skjor liten brikke
En uforløst underlig knoll

Det tar noen dager
Så livner jeg til
Tenk hvilken duftende blomst jeg kan bli
Blant de vakreste
om jeg vil våge å leve og gi

Gi av ditt hjerte
Gi av din sjel
Først da får du farge og duft
Først da vil du føle deg fri og hel
Og livet får næring og luft

Syng for oss, Svarttrost
Få med deg Blåmeis, Grønnfink og Stær
Skap et rungende kor
Syng om at våren og varmen er her
og om tider med blomsterflor

HP

Foto: Leif-Dan Birkemoe

Mitt Østensjøvann

Biologen Audun Brekke Skrindo kom inn som et frisk pust i Østensjøvannets Venner i 1997. Han boblet av idéer, blant annet ønsket han å lage en film om Østensjøvannet gjennom et helt år. Dette ble gjennomført til tusenårsskiftet. Kort tid etter innmeldelsen stod han ansvarlig for fugletellingene, et prosjekt Norsk ornitologisk forening, avd, Oslo og Akershus hadde gjennomført så og si årlig fra 1991 etter oppdrag fra Østensjøvannets Venner. Etter tyve år med fugletellinger måtte det bli bok. Før jul i fjor kom boka "Fuglene ved Østensjøvannet i Oslo - forekomst og statistikk for fuglepopulasjonene i miljøparken". Den er på nærmere 300 sider i lommeformat. Boka omtaler alle artene som er observert ved Østensjøvannet gjennom tidene. Boka anbefales, og bør være i eie hos alle venner av vårt kjære vann.

Audun Brekke Skrindo intervjuet av Finn A. Gulbrandsen

Nysgjerrig lur vi på hvorfor han startet med biologi og havnet akkurat i Østensjø bydel og nær Østensjøvannet?

– Jeg er oppvokst i Drammen, men var ved Østensjøvannet allerede som 15 åring. Den gang var jeg på fugletur med ornitologisk forening i Drammen. Nyervervet speilreflekskamera Nikon FE2 og greier. Synes det er synd at dette ikke er hovedkameraet mitt fortsatt! At jeg og familien ble bosatt her skyldes tilfeldigheter og flaks. Svigerfar hadde en leilighet i Østensjø bydel, kjøpt mens han var ung og den var klar til barna da de skulle flytte hjemmefra. Jeg skjønte fort at jeg hadde skutt gullfuglen. Fugleinteresserte som skal bo i Oslo, kan jo ikke bo bedre. Snakk om å ha det som plommen i egget, få bo rett ved nordenden av Østensjøvannet. Nå har vi flyttet litt på oss slik at vi har veranda utsikt til vannet som er en del av min virkelighet og hverdag.

At det skulle bli biologi, var bestemt fra ung alder. Hvor det skulle bli studier, var usikkert. Arktiske studier i Trømsø fristet veldig. Det endte med biologistudier og hovedfag i Oslo.

Du har jobbet mye med IT-teknologi og hatt stor nytte av IT i biologien. Fortell.

– Fra jeg var ganske ung har jeg hatt stor interesse av å oppsummere og sammenstille det jeg opplever. Fra jeg var tolv år, skrev jeg dagbok. I nesten alt jeg gjør av jobbing på datamaskin, så liker jeg struktur og orden. I 14 år arbeidet jeg på Universitetets senter for informasjonsteknologi.

Der jobbet jeg blant annet med hvordan realister kunne ta i bruk IT-teknologi innen sitt fagfelt. I etterkant skjønner jeg hvorfor.

Audun Brekke Skrindo ved salgsstand for boka "Fuglene ved Østensjøvannet i Oslo", en kald dag i desember 2018 like etter at den var utgitt. Foto:Leif-Dan Birkemoe, 09.12.2018.

Audun kobinerte rollen som barnepass og turleder på en naturlig måte. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 28.04.2004.

Det er nettopp denne strukturjobbingen som faller i min smak. Innen biologi var systematikken og hvordan alle organismer kan samles i et helhetlig system, noe av det som fenget meg mest. Slik er det fortsatt.

Så kom idéen om film om et år ved Østensjøvannet?

– Da jeg kombinerte det nevnte over med fascinasjonen over å få oppleve et tusenårsskifte, så kom jeg på ideen om at fremtiden kanskje lur på hvordan det så ut ved Østensjøvannet ved år 2000. Jeg ville gjøre opptak litt her og der i et år og sette det sammen til en film. På den ene siden kan man si at dette selvfølgelig kom akkurat noen år for tidlig med tanke på filmkvalitet. Men på den annen side, så var det tusenårsskiftet som var sentralt og som jeg ville få fram. Filmen er på 32 minutter, og kona leser kommentarene. Med andre ord definitivt et lokalt prosjekt.

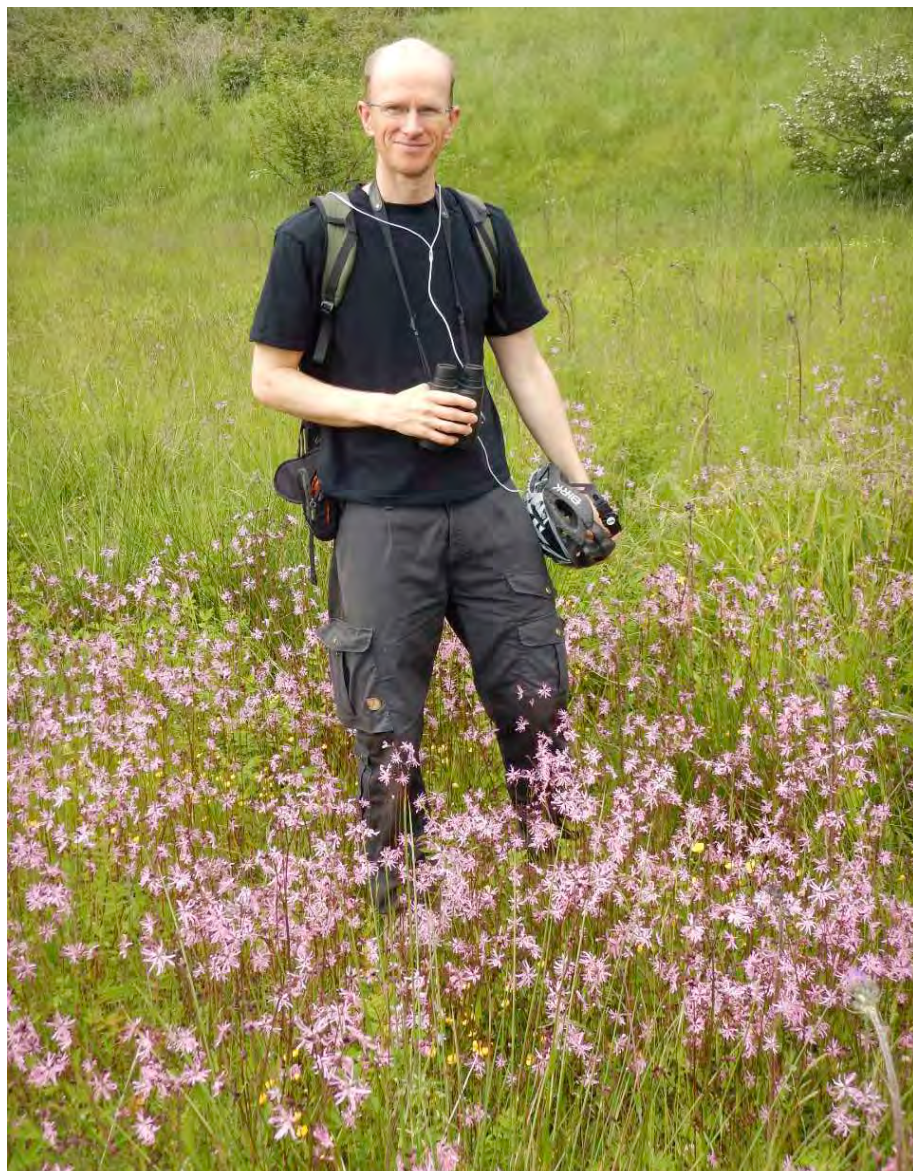
Du ble ansatt som den første naturveilederen på Besøkssenter våtmark Oslo. Fortell litt om bakgrunnen og den første tida.

– Fugler er nok den største lidenskapen i livet mitt, men jeg hører mye musikk, spiller, fotograferer, sykler og spiller innebandy. Etter mange år med IKT på Universitetet ønsket jeg en mer naturfokusert jobb. Da det skulle etableres våtmarkssentre i Norge, søkte jeg om naturveilederjobb her i Oslo og ble ansatt. I Oslo tok SABIMA arbeidsgiveransvaret. Naturhuset Lilloplassen, flott beliggende ved Storøykilen på Fornebu, var første hovedfokus. Det var mange sentre som kjempet om sertifisering som våtmarkssentre. Retningslinjer og inspirasjon fikk vi fra Miljødirektoratets folk som arbeidet med RAMSAR-konvensjonen. I SABIMA var det et faglig kollegium som rett og slett var fantastisk. Kollegiet åpnet helt nye kontaktnett for meg.

Så fokuserte Miljødirektoratet på kun fem nasjonale våtmarkssentre. Etter søknad ble Lilloplassen og Østensjøvannet betraktet som et senter og ble plukket ut med status som et av de fem nasjonale våtmarkssentrene!

Du har hatt ansvaret for fugletellingene ved Østensjøvannet i tyve år. Det måtte jo ende med bok om fuglene ved vannet, men hvordan i all verden greier du å holde "koken"?

–Som tidligere fortalt har jeg en trang etter å skaffe oversikt og forstå struktur. Når jeg er på fugletur, blir det viktig for meg å telle alle individer og ikke bare de interessante sjeldenhetene. Min gode venn, Svein Dale, fortalte meg at det var gjort totaltelling rundt vannet fra 1991. Det viste seg noe vanskelig å få til tellinger etterhvert, så da var jeg rask til å tilby hjelp. Dermed var jeg i gang. Rusleturene ved Østensjøvannet fikk økt mening og nesten en nasjonal hensikt ved seg. Denne meningsfylte

Audun i felt 23. juni 2015, slik vi ofte kan møte han ved Østensjøvannet.

ekstradimensjonen har hengt ved meg siden. Det er like moro å telle fuglene rundt Østensjøvannet i dag som det var høsten 1998, da jeg startet opp. Det er ekstra hyggelig å vite at vi gjennomfører tellinger som er blant de med høyest kvalitet i Norge.

Dette er jo imponerende, Audun. Det er viktige data du gjør tilgjengelig for kommende generasjoner, og for planlegging og tilrettelegging for å styrke mangfoldet av fugler rundt i miljøparken.

Hva synes du som biolog om de turveiomleggingene som er foretatt i den søndre delen av Østensjøvannet? Litt om din sivile jobb?.

– Østensjøvannet er heldig som har en så en engasjert gjeng som Østensjøvannets Venner. Dersom det hadde vært like aktiv lokalbefolkning rundt andre naturområder i Norge, ville vi vært spart for de enorme tapene av natur som vi ser skjer rundt oss.

I dag jobber jeg med naturforvaltning i Forsvarets arealer over hele landet og får muligheten til å jobbe med mange forskjellige naturtyper. Direkte kjemisk forurensning er blant de naturødeleggelser som samfunnet faktisk har fått litt kontroll på, så det er ikke der skoen trykker. Arealødeleggelser er ikke nødvendigvis så store i Forsvarets arealer som i samfunnet forøvrig.

Helt motsatt av hva mange tror så kan det hende at Forsvarets arealer kommer til å bli oaser av naturområder med høyt biomangfold. Det er mindre ødeleggelser her enn ute i de arealene hvor «samfunnet presser på». For dårlig arealdisponering er som kjent en av de store truslene mot natur. Men truslene fra innføring av fremmede arter er like stor her som ellers.

Østensjøvannet viser tegn på den enorme slitasjen som attraktive naturområder nær stor befolkningstetthet medfører. Derfor er det både modig og fremtidsrettet å begynne å legge begrensninger på hvor man kan gå eller bevege seg. Det er klart at naturfotografer og andre murrer litt når de blir fratatt det som har vært tidligere goder. Men det mange ikke tenker på, er at den enorme tilgjengeligheten har levd på overtid i mange år, uten at man er klar over det. Naturødeleggelser skjer ofte for sakte til at vi ser de direkte. Vi glemmer rett og slett hvordan det en gang har sett ut. Hadde alle fuglene blitt borte samme året som turveien ble lagt helt ned i vannkanten, så hadde alle forstått at vi «må litt tilbake». Siden endringer (både til det verre og til det bedre) skjer over så lang tid, så skal det klarsyn til for å tørre å ta litt mer upopulære avgjørel-

Audun spiller flere instrumenter, her på fløyte ved åpningen av Østensjøvannet Våtmarksenter 13. mai 2012, nå Besøkssenteret våtmark Oslo, på Bakkehavn. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

Audun som leder av en fulgetur ved Østensjøvannet. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 17.10.2007.

ser. Vi ser allerede idag at krattrydding av gjengrodd øyer og en moderat tilbake-trekking av stier er viktige steg i riktig retning. Veien nord for Bølerbekken lå stadig under vann, dette er nå løst uten grøfting som ville tappet slåttemyra for vann og raskt skapt gjengroing.

Det bør vel også nevnes at forvaltningen sitter med hovedansvaret for endringer.

Hva er årsaken til det store artsmangfoldet i miljøparken?

Miljøparken rundt Østensjøvannet inneholder så mange naturtyper at det nesten ikke er noen som har den absolutte oversikten over hvor mange som finnes her. Mange forskningsartikler peker på at kantsoner, altså overgangen mellom to forskjellige arealer, har større artsmangfold

enn midt inne i den ene naturtypen. Østensjøområdet miljøpark er et skole-eksempel på dette. Uansett hvilken artsgruppe du undersøker, så ser du at det er overraskende mye variasjon i området.

Nå kan det hevdes at dette også er flaks. Berggrunn og jordsmonn styrer mye av vekstvilkårene, så vi kan ha hatt flaks med at det også her er variasjon i forholdene selv innenfor miljøparkens begrensede areal. Likevel har ikke asfalt og plener fått erobre området totalt. Resultatet ser vi når vi konstaterer at det stadig oppdages nye arter i området. Hovedfokuset i tiden som kommer må være å ikke miste de mange små naturtypene. Noen av dem finnes bare representert med noen få og små arealer. Derfor blir det ekstra viktig å ikke miste

arealer. Kanskje er det den eneste av denne typen som vi har i området. Dessuten finnes det en nedre grense for hvor få og små arealer kan være for at planter og dyr som lever der skal kunne gjennomføre livssyklusen sin der. Alle små arealer er mye verdt.

Omtrent 30% av arealene i den vesle naturparken er ikke naturrelatert arealer. Det siste du sa, ga oss derfor virkelig noe å tenke på.

Tusen takk skal du ha for intervjuet.

Boka ”Fuglene ved Østensjøvannet i Oslo - forekomst og statistikk for fuglepopulasjonene i miljøparken” av Audun Brekke Skrindo kan du bestille pr. e-post. Adresse: post@ostensjovannet.no

Oppsal i støpeskjeen

Nye Oppsal senter er på plass, men mange andre planer er lagt på is mens kommunen endelig velger å se på Oppsal-området under ett.

Amund Kveim

Kommunen har bestemt seg for at Oppsal skal videreutvikles ettersom det er et «prioritert stasjon-nært område». Vi har etter hvert fått høre om mange delplaner for Oppsal, bl.a. nytt sykehjem og boligutbygging på Oppsal gård. Spekulanter forsøker å kjøpe opp eiendommer med sikte på stor fortjeneste. Spørsmålet er hva slags Oppsal vi faktisk ønsker oss. Senteret ble nok etter svært manges oppfatning større og mer dominerende enn forventet og ønskelig. Kommunen har derfor etter stort påtrykk valgt å lage en områderegulering der man ser mer samlet på hele området.

Vi i Østensjøvannets Venner er vanligvis forsiktig med å engasjere oss i saker som ligger i god avstand fra vannet. Områdereguleringens planområde grenser imidlertid direkte til miljøparken, og vi har i vår høringsuttalelse tatt opp en rekke forhold.

Nytt Oppsal sykehjem

I vår høringsuttalelse peker vi på urimeligheten i at planen for nytt Oppsal sykehjem holdes utenfor områdereguleringen. Utformingen her, på samme måte som allerede ferdigstilte Oppsal senter, vil kunne danne mønster for hva som kan tillates i resten av planområdet. Planene skissert i mulighetsstudien viser etter vårt skjønn både en massiv tomteutnyttelse og en fasadehøyde vendt mot Østensjøområdet miljøpark på 6-7 etasjer. Dette vil fremstå som svært dominerende i landskapsbildet, og vi mener at når dagens bygg skal rives må ny bebyggelse vurderes selvstendig uavhengig av det gamle byggets form, størrelse og plassering.

Totalbelastningen på Østensjøområdet

Videre utbygging i Østensjø bydel vil medføre økt press og slitasje i Østensjøområdet miljøpark. Det er også all grunn til å frykte at utbygging vil medføre økt

Planen for nytt Oppsal sykehjem holdes utenfor områdereguleringen. Utformingen her, på samme måte som allerede ferdigstilte Oppsal senter, vil kunne danne mønster for hva som kan tillates i resten av planområdet. Det gamle sykehjemmet har, og det nye kan få, en alt for dominerende plass i det sentrale Oppsal. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 13.05.2019.

biltrafikk og forurensning langs Østensjøveien. Allerede nå benytter årlig 250.000 turveien rundt vannet, og man har i løpet av de seneste år både måtte sette opp tau-sperringer og flytte turveier for å redusere belastningen. Hverken i kommuneplan, områdereguleringer eller detaljreguleringsaker får man vurdert den langsiktige totalvirkningen for de umistelige naturverdiene i Østensjøområdet miljøpark. Vi frykter også at storstilt utbygging vil føre til nye behov for skoleutvidelser og barnehager samt store og små idrettsanlegg som lett kan føre til at naturområder eller grøntområder blir tatt i bruk. Vi minner særlig om at naturområdene mellom terrasseblokken og turveien ned Rønningbakken er klassifisert som naturtype A, den mest verdifulle og sårbare vi har.

Oppsal gård

Gårdens gjenstående bygningsmasse har muligens ikke fredningspotensiale. Likevel fremstår gården som et viktig lokalt historiefortellende og identitetsskapende element for Oppsal. Det er derfor ønskelig at så mye som mulig får leve videre og integreres i områdestrukturen.

Landskapsbildet og grønne korridorer

Det er viktig at ny bebyggelse ikke medfører ytterligere reduksjon av det gjenværende grønne landskapsbildet sett fra Østensjøområdet miljøpark. Det er også viktig å bevare den grønne korridoren med turvei opp Rønningbakken som forbinder Oppsal med Østensjøområdet miljøpark. Den naturlige forlengelsen av denne nordøstover

langs Skøyenåsveien i retning Oppsal kirke bør bestå som grøntområde og gjerne opparbeides med turvei.

Tolv år gammel «midlertidig barnehage».

Selv om den ligger utenfor det definerte planområdet minner vi om at den midlertidige barnehagen (Lillejordet) ved Rønningjordet barnehage ligger på regulert friområde som er en del av Østensjøområdet miljøpark. Den ble etablert i 2007 og skulle bare stå i to år. I 2009 ble det likevel besluttet at den

inntil videre ikke skulle fjernes før behovsdekningen var tilfredsstillende. Nå har den stått der i 12 år, og vi kan ikke se at det opprinnelige grunnlaget lenger er til stede. Denne må derfor påregnes revet, og eventuelt behov for barnehage må derfor vurderes i forbindelse med områdereguleringen. Dette området må tilbakeføres og vil bli et fint engområde som er viktig for insekter og pollinering.

Samspill med berørte parter

For å sikre medvirkning og koordinering

har kommunen etablert en såkalt samspillsgruppe. Her møtes representanter for utbyggere, naboer, grunneiere og berørte parter i nærmiljøet for å få frem lokal informasjon. Østensjøvannets Venner var det imidlertid ikke plass til i denne gruppen, noe vi finner underlig.

Områderegulering er både riktig og viktig for å få en samlet vurdering og plan for fremtidens Oppsal. Vi frykter imidlertid at den ville kunne ut i en altfor høy utnyttelse, noe som i det lange løp ikke er bra for Østensjøområdet.

Inngrep i Miljøparken – bit for bit

Anlegg av den nye veien nord for Manglerud skole er kommet godt i gang. Den skal erstatte dagens kjøreatkomst til idrettsanleggene som går gjennom Manglerud skolegård. Den nye veien tilrettelegges for personbiler og buss.

Tekst og Foto: Leif-Dan Birkemoe

Turveien nord for Manglerud skole utvides til trafikk for personbil og buss. Kollen mellom den nordligste skolebygningen og skogen er skåret av. Det er blitt en skjæring slik vi ser ved anlegg av større veier. Foto: 22. april 2019.

Dette betyr at veien griper inn i Østensjøområdet Miljøpark og er i strid med Kommuneplan 2015 – Oslo mot 2030. Som kjent er omreguleringen vedtatt i Bystyret, men Østensjøvannets Venner klaget på vedtaket som medførte tap av grøntareal i miljøparken. Kommunen tok ikke klagen til følge. Saken ble tatt videre til Fylkesmannen som henviste til det kommunale selvstyret og ville ikke sette til side kommunens vedtak.

Arbeidet med å sprengne en del av fjellknausen, som før omreguleringen lå i miljøparken, er ferdig. Slik det fortoner seg er det ikke lenger kun en turvei, men en bred gate som i Kommuneplanen var vist som et stille område. Det betyr også endrede støyforhold.

Det er ikke så stort areal som tas ut av miljøparken, oppgitt til 1020 m². Men så var det dette med bit for bit, litt her og litt der, som til slutt kan bli et stort kakestykke.

Der den utvidete turveien munner ut i Plogveien er det omfattende arbeider i gang med å reise den store svømmehallen. I anleggstiden går veien gjennom skoleområdet.

Oslo er europeisk miljøhovedstad i 2019.

Dugnadene er Venneforeningens gave til byen

Vi er stolte av at Oslo er europeisk miljøhovedstad 2019. Dugnadsarbeidet som er utført er vår gave til byens befolkning etter oppdrag fra Fylkesmannen eller Oslo kommune. Man kan ikke annet enn la seg imponere av Dugnadsgjengen til Østensjøvannets Venner. I gjennomsnitt har 18 stykker møtt opp ved hver dugnad hittil i 2019. Ikke bare har oppmøtet vært godt, men effektiviteten er formidabel. Arbeidet til dugnadsgjengen fører også til en bedre utsikt over vannet for turgåere.

Tekst: Finn Arnt Gulbrandsen Foto: Leif-Dan Birkemoe

Mann gjennom myra og god hjelp fra andre

I høstsemesteret brukte gjengen to dugnader på å fjerne mjødurt på Bekkasinmyra, riktignok med god hjelp fra en av Fylkesmannens utsendte medarbeidere. En fukteng nord for vadedammen ble ryddet for selje. Høstsesongen ble avsluttet ved at dugnadsgjengen fjernet fjorårsskudd på hettemåkeøyene med tanke på hekkesesongen 2019. Drevne kanalbåtførere fraktet folket over til øyene. Her ble skudd kuttet lavt nede og fraktet i land med gummibåt. En person gikk tvers igjennom myra og ble halt opp av observante venner. Arbeidet ble utsatt til frosten kom i januar 2019. Fylkesmannen ble orientert om at denne type arbeid ikke er tilrådelig på høsten, og man fikk selvsagt gjennomslag for dette øyeblikkelig.

Foreningen ØX hjalp til, og mastergradstudent Sindre Molværsmyr og veilederen hans, Morten Helberg, bidro i stor grad til at man fikk slutført arbeidet med å fjerne fjorårsskudd.

Befaring, nye oppgaver

På en befaring med Fylkesmannen anbefalte Helberg og Molværsmyr på faglig grunnlag at fjerning av trær og kratt på ytterligere to øyer burde gjennomføres. Det ville gi hettemåkene bedre hekkeforhold. Kråke og andre predatorer ville få lengre vei å fly til hekkeplassene. Det vil medføre tryggere reirplasser for hettemåkene. Fylkesmannen bifalt dette og bad Østensjøvannets Venner om å gjennomføre prosjektet. Resultatet er at hele fem øyer er ryddet for kratt og trær.

Hekkesesongen 2019 blir spennende. Det forventes at andre vannfuglarter finner seg gode hekkeplasser i hettemåkekoloniene. Utsikten over vannet for turgåere har ikke vært så god siden tidlig 1970-tall.

Bogerudmyra

Det ble fjernet ganske mye unggran på Bogerudmyra av foreningen ØX som dugnadsgjengen ryddet og fikk i land for bortkjøring. ØX og Dugnadsgjengen fjernet skudd i søndre del av myra.

Ved kjempestarrforekomsten noe lenger mot nord, ble det felt trær og kratt. Da får den sjeldne starrarten muligheten til å spre seg også mot syd. På grunn av skjøtselen som er gjennomført gjennom flere år, har den spredd seg fra Klopptjerns bredd i øst til kanalens bredd i vest.

Kverning og bortkjøring

Bymiljøetaten sørget for effektiv bortkjøring av gigantiske kvisthauger til kverning på Grønmo. Dugnadsgjengen kvernet også opp en kjempestor kvisthaug og kjørte bort flis til Abildsø gård og Rustad skolehage.

Som vanlig kom Statens naturoppsyn med tilhengere og Abildsø gård v/Tommy Kristoffersen med traktor med skuffe slik at effektiviteten ble stor.

Sibirkornell/Alaskakornell

Arbeidet med å bekjempe fremmedartene videreføres i 2019. Dette arbeidet vil temmelig sikkert pågå kontinuerlig i fremtiden. Dugnadsgjengen har et nært samarbeid med Bymiljøetaten som sørger for å kjøre bort problemartene til forbrenning.

16 000 dugnadstimer

I 2011 begynte Østensjøvannets Venner å loggføre dugnadstimer. Vi har lagt ned over 16 000 dugnadstimer i Østensjøområdet miljøpark siden den gang. Hittil i år er vi oppe i 1210 timer pr. 14. mai. Takk til alle som har bidratt. Vi overdriver vel ikke med si at vi er en god sponsor for Oslo kommune, men det er jo likevel artig spesielt nå som byen er europeisk miljøhovedstad.

Selv om vi har hatt et godt frammøte på dugnadene, ønskes det fortsatt flere medlemmer i Dugnadsgjengen. Vi tilbyr et godt miljø, og det er mye å ta tak i i miljøparken og Østensjøvannet naturreservat. Dugnadene er fra kl. 10 til ca. kl. 14 hver tirsdag. Send en påmelding til post@ostensjovannet.no eller en SMS til 481 58776. Meldingene må inneholde navn og e-postadresse eller telefonnummer. På forhånd takk!

- 1). En vegg av rotskudd vokst opp i løpet av sommeren 2017 skal nå kuttes ned. Bildet er tatt 8.01.2019.
- 2). Slik ser det ut etter et par timers kutting av vegetasjon, 8.01.2019.
- 3). Tommy Kristoffersen fra Abildsø gård kjørte traktor med skuffe slik at effektiviteten ble stor på dugnaden for bortkjøring av flis, 2.04.2019.
- 4). For å komme over kanalen ved Bogerudmyra ble gummibåt benyttet, 26.03.2019.
- 5). Massiv rydding av vegetasjon på en av øyene på vestsiden av Østensjøvannet, 8.01.2019.

Gummigranulat på Abildsøfeltet

Abildsø kunstgressbane ble rehabilitert i fjor og nå er gummigranulat innført også her. Dette skjedde tross protester fra Østensjøvannets Venner.

Amund Kveim

Kunstgressbaner gir trolig bedre spilleegenskaper enn naturgress, og dersom det legges inn undervarme kan banene benyttes hele året, til stor glede for alle fotballglade. Det er ikke rart man ønsket dette også på Abildsøfeltet.

Oppkvernete bildekk inneholder miljøgifter

Dessverre ser vi ved kunstgressbaner over hele byen at skjodesløs brøyting og dårlige rutiner fører til at enorme mengder gummigranulat kommer på avveie og havner i naturen. Granulatet er i realiteten oppkvernete bildekk og inneholder derfor en rekke miljøgifter som f.eks. sink. På produktdataarkene for produktet redegjøres det for dette, men ikke for at produktet også inneholder plastmyknere, antagelig miljøver stingene ftalater og nonylfenoler. Over tid vil dette brytes ned i naturen og ingen kjenner virkningene.

At dette tas i bruk på Abildsøfeltet, under 100 meter fra naturreservatet, er helt utrolig. Med den kunnskap vi nå har, og med all den oppmerksomhet plast i naturen har fått, burde dette ikke skjedd. Man kan ikke betrakte Abildsøfeltet (og Rustad- og Manglerudfeltet) på samme måte som andre kunstgressbaner. Her kreves det særlige hensyn, spesielt ettersom man ikke aner hva langtidsvirkningene er.

Hvilken risiko undervarmeanlegget representerer vet vi ikke noe om, men vi antar at en lekkasje her vil føre til at kanskje glykol går ut i grunnen. På forespørsel fra Østensjøvannets Venner svarte kommunen, etter et halvt år, at de ikke har en anelse og at dette er klubbens ansvar. Etter vårt skjønn vitner dette om at man ikke tar dette på tilstrekkelig alvor.

Passasjen til og fra kunstgressbanen er godt merket og utstyrt med børster for rengjøring av fottøy. Effekten ser ut til å være mindre bra. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 19.03.2019.

Utilstrekkelige tiltak mot spredning

På den nye Abildsøbanen er det imidlertid tatt noen forsiktighetsregler, bl.a. ved å etablere «trygg» snølagringsplass, inngjerding og kantstein, og ved å utplassere rister og børster ved inngangene. Erfaringene fra denne vinteren tilsier at det nok har ført til noe mindre forurensning enn det ellers ville vært. Granulat på avveie ser vi imidlertid mange steder. Dersom man hadde fulgt den opprinnelige planen, med et bredt asfaltområde man må krysse før man

kommer til utgangen, hadde resultatet vært vesentlig bedre.

Rent estetisk ser det forferdelig ut om våren når stor snøhauger som ser helt svarte ut begynner å tine. Mesteparten av granulatet «reddes» nok, men haugene inviterer samtidig barn til lek. Vi har sett barnehager benytte området og drar med seg granulat ut i nærområdet.

Forurensning fra kunstgressbaner er en betydelig utfordring og må forhindres, særlig nær vassdrag og verdifulle naturområder.

Blokker i Bogerudveien

I Bogerudveien 15 planlegges det blokkbebyggelse med ca. 50 boenheter. Planene har mange paralleller til forslaget om utbygging av Eterfabrikken, og bør avvises.

Amund Kveim

Barnehjemsinstitusjon - «Bogerudheimen»

På denne tomten ble «Bogerudheimen» etablert i 1966, en barnehjemsinstitusjon for «inntil 24 gutter med adferdsvansker». Første byggetrinn ble oppført i 1964 etter tegninger av arkitektene Frode Rinnan (kjent bl.a. fra utbyggingen av Lambertseter) og Olav Tveten. Senere har lokalene huset BUP (Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk) og inntil nylig en midlertidig barnehage. Bebyggelsen er lav og tilpasset det bakenforliggende rekkehusområdet i Bogerudveien og Bogerudsyngen. Byantikvaren mener bygningen har kulturminneverdi og anbefaler bevaring og gjenbruk.

Oppføre to blokker

Det er Neptune Properties AS som er forslagsstiller, mens SJ Arkitekter har stått for planarbeidet. Tanken er å rive eksisterende bebyggelse og deretter oppføre to blokker. Sett fra miljøparken vil det være opptil to underetasjer, fire boligetasjer samt en toppetasje for tekniske installasjoner m.m. Sett fra Bogerudveien vil de to underetasjene bare delvis være synlige, men bygningene vil også derfra virke dominerende i forhold til omgivelsene.

Naturområdene nedenfor

Planområdet ligger på en brink helt ut mot Østensjøområdet Miljøpark. Naturområdene nedenfor er spesielt verdifulle og her er det påvist svært sjeldne arter. Dagens, og tidligere, bruk av eiendommen har medført svært begrenset belastning på naturområdene. Omregulering til boligformål vil, på samme måte som for Eterfabrikken, medføre støy og forstyrrelser i

anleggsfasen. I fremtiden vil området på nedsiden få en vesentlig høyere belastning i form av menneskelig aktivitet. Dette er uheldig, og etter vårt skjønn bør derfor eksisterende bygningsmasse tas i bruk til annet formål.

Anbefaler ikke forslaget

Plan- og bygningsetaten anbefaler ikke forslaget og vil fremme et alternativ. I sin vurdering skriver etaten bl.a.: «Vi mener det foreslåtte volumet med opp til 5 etasjer, pluss underetasje, bryter klart med områdets prinsipp for organisering av bebyggelsen og volumnedtrappingen ned mot Østensjø

miljøpark. Vi mener derfor at en boligblokk vil være en fremmed bygningstypologi på dette stedet.»

Rekkehus

Etaten foreslår i stedet lavere bebyggelse med 15 boenheter i rekkehusform, og foreslår til og med en bestemmelse om «stedegen vegetasjon på vestsiden av bebyggelsen mot Østensjø miljøpark». Dette er klart å foretrekke fremfor Neptune Properties forslag, men etter vårt skjønn likevel ikke akseptabelt. Saken er sendt til politisk behandling i Byrådet og deretter Bystyret.

Planlagt bebyggelse sett fra sørvest. Skisse fra Neptune Properties AS og SJ

Nyoppdagete arter i miljøparken

I 2017 og 2018 ble hele 18 nye arter påvist i miljøparken. Vi betegner dem som nyoppdagete i og med det er aller mest sannsynlig at de fleste av dem har vært der i en årrekke. Vannspissmus er en nyoppdaget pattedyrart i miljøparken og beskrives her sammen med fem av de mest sjeldne artene.

Finn Arnt Gulbrandsen

Pattedyr

Vannspissmus (*Neomys fodiens*). Engelsk navn: Eurasian water shrew.

Vannspissmus tilhører spissmusfamilien. Arten er vår største spissmus. Den er lett å kjenne igjen på sin svarte rygg (kan unntaksvis være brun) og hvite (unntak finnes) buk.

Kroppslengde 70 – 90 millimeter. Halelengde 55 – 80 mm. Føden finner den stort sett i vann. Knyttet til ferskvann, elver og bekker. Stor variasjon i byttedyr. Antakelig utbredt i hele Norge, men ser ut til å være fåtallig. Ved Østensjøvannet ble den først observert av Jenny Helen Stillerud og Simon Rix den 14. mars 2019 og ble derved en nyoppdaget pattedyrart her.

Foto fra Østensjøvannet: Svein Erik Myhre.

Kilde: Store norske leksikon.

Insekter

Lindneromyia dorsalis, en flatfotflue fra slekten *Lindneromyia*, ble funnet ved Bølerbekken nær Eterfabrikken i 2017 (sikker artsbestemmelse høsten 2018) av hobbyentomolog Arve Græsdal. Dette er første kjente funn av arten i Norge. Arten er bestemt av amanuensis Geir Sølvi, leder av insektsamlingen ved Naturhistorisk museum, Universitetet i Oslo. Larvene utvikler seg i ulike sjampinjongarter (som vi også finner nær Eterfabrikken). Iflg. Sølvi er funnet spennende og uventet. Fluene er nyttige i nedbrytingen i naturen.

Foto fra Bølerbekken/Østensjøområdet miljøpark: Arve Græsdal.

Karplanter

Broddtjønnaks (*Potamogeton friesii*).

Engelsk navn: Flat-stalked pondweed

Broddtjønnaks er rødlistet som ”nær truet” (NT). Arten tilhører tjønnaksfamilien, og den vokser i kalkrike, grunne sjøer og vann spredt over store deler av landet. Likefullt er den sjelden. Den er en østlig art og er mer utbredt i nordlige del av Norge enn i syd. Spredte lokaliteter fra Nord-Trøndelag til Finnmark, med flest lokaliteter i Nordland. Voksestedene er utsatt for inngrep som drenering, utfylling og gjødsling. Planten ble oppdaget i Østensjøvannet av folk fra Norsk institutt for vannforskning i 2017 og gjenfunnet av Bjørn Birna Rørslett* i 2018. Planten er trolig spredt med fugl. Foto: Bjørn Birna Rørslett.

*tidligere seniorforsker ved NINA, nå naturfotograf.

Kilde: Artsdatabanken og rødlista fra 2015.

Sopp

Almeskinn (*Granulobasidium vellereum*).

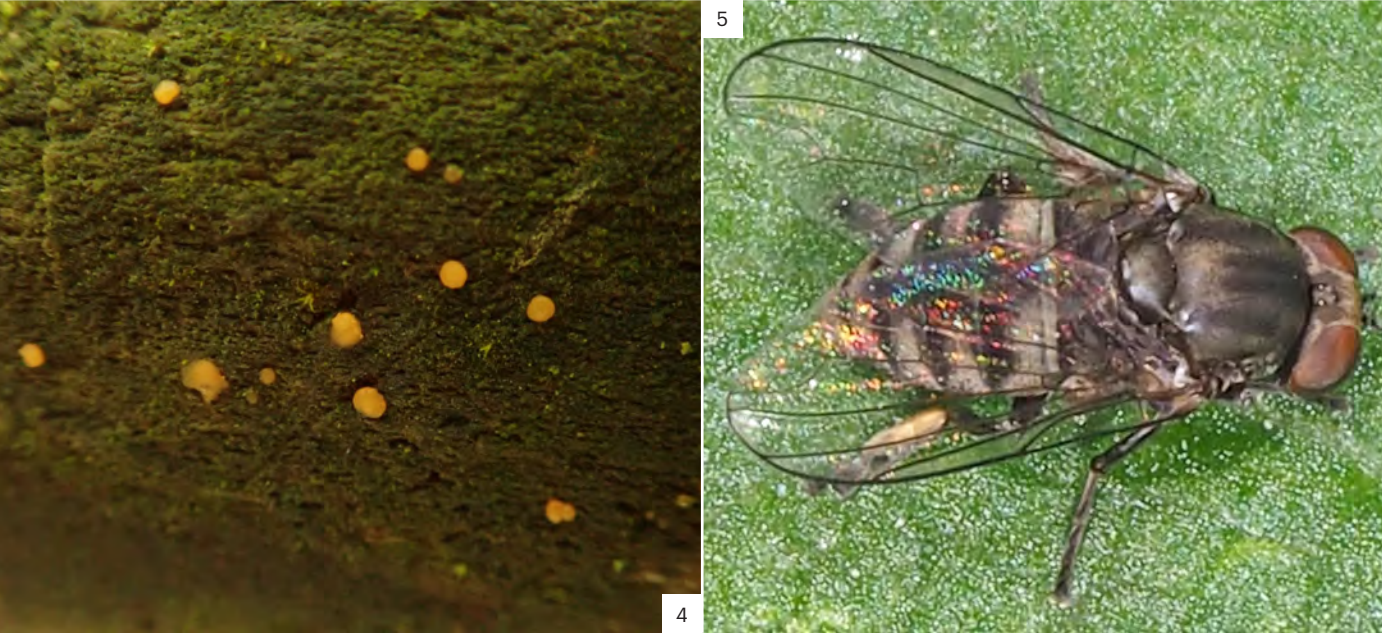
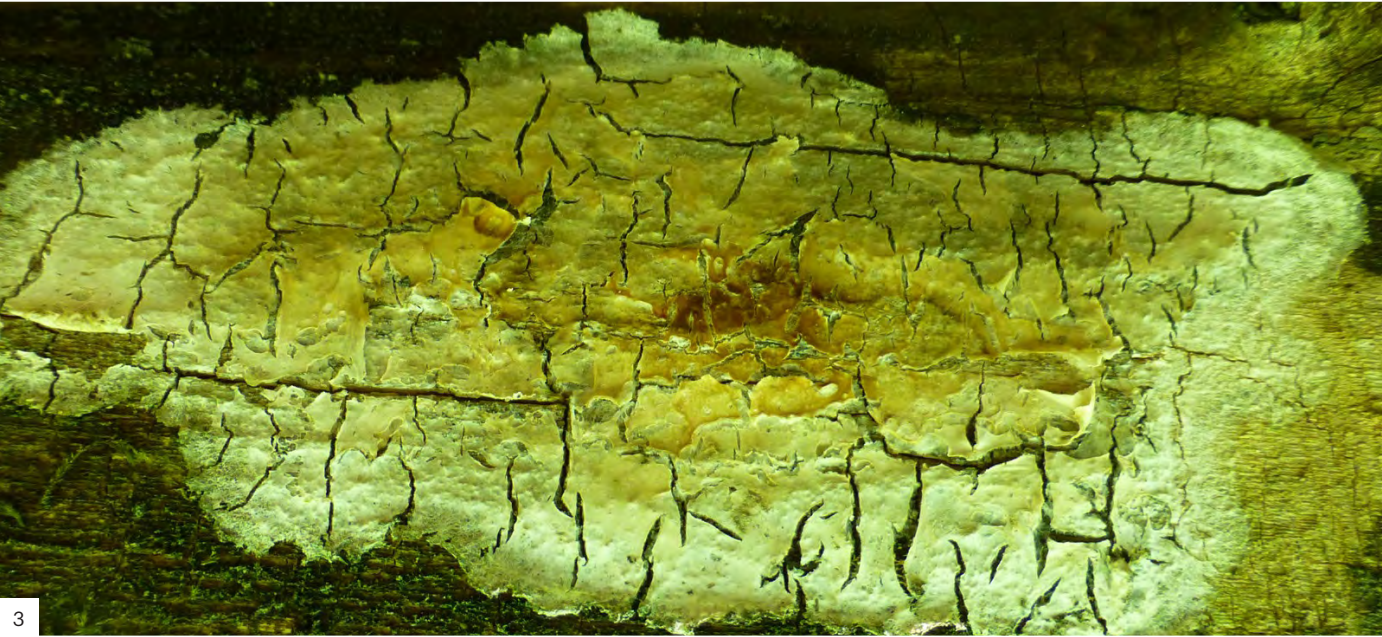
Almeskinn har omtrent 20 kjente lokaliteter i landet. Den er rødlistet som «sårbar» (VU). Arten finnes i rik, fuktig edelløvskog med alm. Man kan komme over den i blandingsløvskog og svartorstrandskog, men her er den sjelden. Almeskinn er en nedbryter på læger (liggende stammer) av grove,

avbarkete, døde og harde almestammer. Den er også funnet på lutende, stående stammer (gadd). Mer sjelden er det gjort funn på andre løvtrær. Arten er først og fremst funnet i ravineskog i Oslo-området, med noen få funn i almeskogene på Nord-Vestlandet. Arten er ofte iøynefallende og stor. Årsaken til artens tilbakegang er almesyke, hjortegneg og forskjellige inngrep i ravinedalene. Ved Østensjøvannet ble den funnet av Helge Braathen i Almedalen 19. mai 2018.

Foto fra Østensjøvannet: Helge Braathen. Kilde: Artsdatabanken og rødlista fra 2015.

Svart stubbegulp (*Symphytocarpus amaurochaetoides*) finnes i skog, også i fjellbjørkeskog. Vokser på morken ved, av og til på både visnende og levende blader, gress etc. Arten ble funnet i Almedalen av Helge Braathen 8. juli 2018. Den har kun 7 kjente voksesteder i Norge iflg. Artsdatabanken.

- 1). Vannspissmus (*Neomys fodiens*). Foto Svein Erik Myhre.
- 2). Svart stubbegulp (*Symphytocarpus amaurochaetoides*). Foto: Helge Braathen.
- 3). Almeskinn (*Granulobasidium vellereum*). Foto: Helge Braathen.
- 4). Gul prikketåre (*Dacrymyces minor*). Foto: Tove Jacobsen.
- 5). *Lindneromyia dorsalis*. Foto: Arve Græsdal.

Svart stubbegulp er ikke rødlistevurdert.
Foto fra Østensjøvannet: Helge Braathen.

Gul prikkåre (*Dacrymyces minor*).
Den ble funnet i Almedalen i 2018 den 8. august 2018 under en ekskursjon arrangert av «Sopp- og nyttevekstforeningen». Iflg. Artsdatabanken er det ca. 20 kjente funnsteder i Norge. Arten er ikke rødlistevurdert. Gul prikkåre forekommer i barskog og løvskog. Den foretrekker morken ved fra furu som voksested..

Foto fra Østensjøvannet: Tove Jacobsen.
Kilde: Artsdatabanken i Norge og Artdatabanken i Sverige.

Av sopp har vi kun beskrevet de mest sjeldne artene som er nyoppdaget i 2017 og 2018. Ytterligere tolv nyoppdagete sopparter for området fra 2017-18 er lagt inn på sopplista for Østensjøområdet miljøpark som teller hele 243 arter.

Hvorvidt det finnes nyoppdagete insektarter har vi i skrivende stund ikke oversikt over.

Broddtjønnaks (*Potamogeton friesii*).
Foto: Bjørn Birna Rørslett.

«Grønn hverdag»

Besøkssenter våtmark Oslo – Østensjøvannet og Østensjøvannets Venner deltok på «Grønn hverdag» på Bryn senter 27. april.

Finn A. Gulbrandsen

Invitasjon

I begynnelsen av mars var det humlekasse-snekring på Bakkehavn. Tilfeldigvis var senterlederen på Bryn, Sasha Ytternes, innom med familien og artikkelforfatteren kom i prat med henne. Vi snakket mye om natur, og det endte med at senterlederen inviterte oss med i arrangementet av «Grønn hverdag» på Bryn senter lørdag 27. april. Vi formidlet leveranse av humlekasser til senterlederen.

80 humlekasser

På «Grønn hverdag» veiledet vi interesserte i humlekassesnekring og hadde en stand. Ca. 80 humlekasser ble satt sammen. Bryn senter spanderte kassene. Både Østensjøvannets Venner og Besøkssenter våtmark Oslo – avd. Østensjøvannet fikk markedsført seg. Audun Brekke Skrindo solgte boka om Østensjøvannets fugler, og venneforeningen fikk flere nye medlemmer. Hele 400 personer med smått og stort var innom humlekassesnekring og standen vår.

Egil og Eirik snekrer humlekasse, mens bestemor Kari Torske assisterer. Bjørn Myhr fra Østensjøvannets Venner overvåker arbeidet. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

Takk til Jon Bruce, Bjørn Myhr og Audun Skrindo som deltok utenom flere fra styret. Bryn senter arrangerte «plogging» (jogging med mening) rundt Østensjøvannet og deltakerne plukket en svær pall med søppel.

Bike Fixx, Bryn Lions og Rhoede-teamet deltok også på «Grønn hverdag».

Takk til Bryn Senter ved Sasha Ytternes for invitasjon og samarbeid!

Snødeponi og søppel ved Bølerbekken

I vinter har kommunen tillatt seg å etablere et stort snødeponi på Ulsrudenga ved Bølerbekken. Resultatet er forsøpling og avrenning av forurensning i Bølerbekken og derved også Østensjøvannet. Slik kan vi ikke ha det.

Amund Kveim

Klima- og miljøminister Ola Elvestuen (V), her sammen med leder i Østensjøvannets Venner Amund Kveim, deltok i arbeidet med å fjerne søppel på Ulsrudenga. Foto: Baard Salvesen, 02.05.2019.

Dugnadsgjengen fra det lokale Venstre-laget har tatt oppstilling foran snødeponiet mellom t-banelinjen og General Ruges vei (Ytre Ringvei) med søppel de har plukket opp. Deponiet er dekket med svart grus, men etter arbeidet fritt for synlig søppel. Foto: Amund Kveim. 02.05.2019.

Verdifullt naturområde

Ulsrudenga er området mellom T-banelinjen og General Ruges vei (Ytre Ringvei), fra Ulsrud T-banestasjon og sørover retning Bøler. Dette er en gammel slåtteng som Fylkesmannen har fått utarbeidet en egen skjøtselsplan for. Skjøtselen utføres av kommunen, med bidrag også fra Naturvernforbundet Oslo Sør og Østensjøvannets Venner. Gjennom enga renner den delen av Bølerbekken som ikke er lagt i rør, og her ser vi for oss at bekken på sikt skal gjenåpnes i sin helhet. Dette er m.a.o. et verdifullt naturområde med direkte tilknytning til Østensjøvannet.

Frest inn på enga

Snøen er hentet med lastebiler fra veier i området og deretter frest inn i på enga. Når

snøen nå etter hvert smelter ser vi at den er frest inn med så stor kraft at kvister har brukket og trær gått overende. Fremdeles i mai måned er haugene mannshøye og helt svarte av grus. Der haugene har smeltet i ytterkant er bakken dekket med grus og søppel.

Den 2. mai var det lokale Venstre-laget ute på dugnad og fikk fjernet store mengder søppel. Med seg hadde de Klima- og miljøminister Ola Elvestuen (V) som deltok i arbeidet. Man fikk derved vist aller øverste ansvarlig hva som her hadde skjedd.

Klare regler

Reglene for etablering er rimelig klare. Fylkesmannen har innskjerpet praksisen og sier blant annet følgende på sine nettsider: «Svært ofte inneholder oppsamlet snø både

mikroplast, avfall, miljøgifter, salter og andre næringsstoffer som kan gjøre skade på naturen. Når Fylkesmannen vurderer om et snødeponi skal godkjennes, vurderes flere elementer. Blant annet må deponiet ligge på et sted der man ikke påvirker sensitive naturkvaliteter, og det bør ligge så langt unna vann og vassdrag som mulig. Et snødeponi skal også være regulert til et slikt formål av kommunen gjennom plan- og bygningsloven.»

Lokal snødeponering er imidlertid tillatt, men det innebærer så vidt vi kan bedømme at man måker snøen sammen i hauger i nærheten av der den ligger; ikke tilkjørt snø. I dette tilfellet er også selve plasseringen helt håpløs. Både Østensjøvannets Venner og Østensjø Bydelsutvalg ber om at praksisen opphører og at det ryddes på stedet.

Ny art for Østensjøvannet – egretthegre

26. april 2019 kom det enda en fugleart på listen over fuglearter som er sett innenfor miljøparkens grenser. En egretthegre passerte over i stor høyde. Noen heldige observatører fikk sett den, samt at Edna Mosand fikk tatt et bilde av den før den forsvant videre.

Tekst: Audun Brekke Skrindo Foto: Edna Mosand

Egretthegre fotografert overflygende ved Østensjøvannet den 26. april 2019 av Edna Mosand.

Egretthegre er en robust og stor (85-100 cm) art med vingespenn på hele 143-169 cm. Arten forekommer spredt i hele Europa i et belte fra Middelhavet og opp til Nord-Tyskland. I Norge har vi, i offisielle registre, observert arten 3012 ganger. Arten er sett i alle landets fylker. Flest observasjoner er rapporter langs kysten av Sør-Norge og i Trøndelag. I 2016 og 2017 var det ekstra mange observasjoner. Dette skyldes delvis at det ornitologiske miljøet er blitt ivrigere og flinkere til å rapportere arten når de ser den, men det er helt klart en art som kan ekspandere nordover og

kanskje vil bli sett oftere i årene som kommer.

Enkelte individer kan streife vidt omkring og overleve utenfor sitt vanlige utbredelsesområdet i lang tid. Den trenger tilgang på åpent vann hvor den kan fange fisk, amfibier, vanninsekter osv. Egretthegrene hekker kolonivis i grunne sumpsjøer. Så den er mer enn velkommen til Østensjøvannet dersom den skulle føle for det.

På den internasjonale rødlisten til International union for conservation of nature (IUCN) er egretthegre registrert til å ha en livskraftig bestand (LC).

Kilder/Litteratur:
Egretthegre tilhører orden storkefugler (*Ciconiformes*) og hegrene er en egen familie (*Ardeidae*) med 63 arter i verden. Vitenskapelig navn: hegrene har vært flyttet rundt i systematikken flere ganger. Siden arten er utbredt over hele verden, er det uoverensstemmelse hvorvidt det er samme art. De navnene man kan møte på i lister, bøker og internett er *Ardea alba* / *Egretta alba* / *Casmerodius albus* med flere. Engelsk navn: Great Egret

Gjenbruksstasjonen på Ryen

Gjenbruksstasjonen på Ryen ble åpnet offisielt i begynnelsen av april 2019, noe som gir mye kortere vei til å kvitte seg med hage- og husholdningsavfall for beboere i nærområdet til Østensjøvannet.

Leif-Dan Birkemoe

Forbudt å deponere hageavfall i miljøparken

For Østensjøområdet miljøpark er det en ytterligere forbedring med hensyn til å unngå lettvinnt deponering av hageavfall i miljøparken. Selv om det er blitt betydelig mindre dumping av hageavfall de senere år, er Ryen-anlegget et godt tiltak for å hindre at uønskede planter kommer på ville veier. Dermed burde det være enda mindre grunn til å velge miljøparken – et område der det er forbudt å deponere enhver form for avfall.

Volumet som leveres på Ryen må ikke overstige 1 m³. For større lass vil det være

naturlig å bruke gjenbruksstasjonene på Grønmo og Haraldrud. Husk å levere i blanke poser, en klar beskjed vi får ved innkjøring.

Miljøvennlig

Enkelt er det også blitt med skanning av gjenbruks-ID ved innkjørsel. Renovasjons-etaten kan også melde om høy grad av elektrisk drift på materiellet og at det er solcellepaneler på taket. Dette er tydelig merkbart når man kjører inn og leverer hageavfall eller annet avfall fra husholdningen.

Hageavfallet tas hånd om etter levering og fraktes til Grønmo for kompostering. Ryen gjenbruksstasjon er sentralt plassert omtrent ved krysset av Vårveien og Oluf Onsums vei. Bildet er tatt 26.04.2019.

Havørn – en sjelden fugl over Østensjøvannet

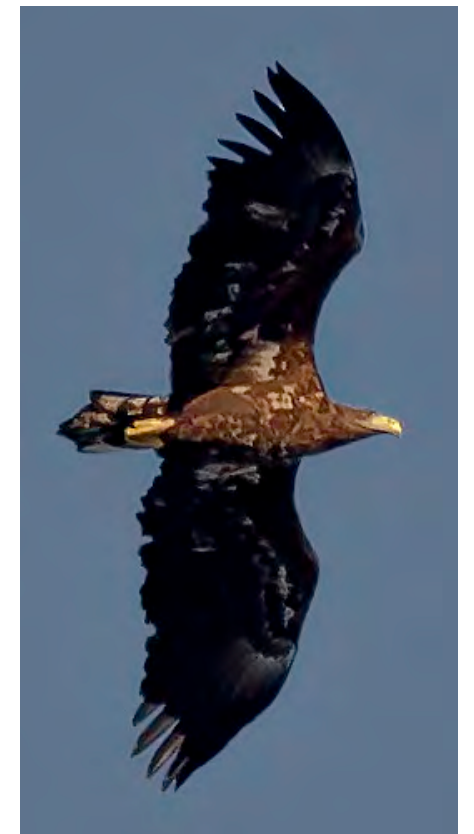
Fra Svein Walther Hiis har Sothøna fått et bilde av en havørn i flukt over Østensjøvannet. Han tok bildet 14. april 2018 klokken 07.41. Dette er en sjelden fugl over Østensjøvannet.

I boka om *Fuglene ved Østensjøvannet* skriver Audun Brekke Skrindo «at havørn har de siste 50 årene vært gjennom en fantastisk tilbakekomst i vår del av landet Da det ble konstatert hekking i Oslofjorden i 2008 var det 126 år siden sist. Etter fredningen i 1968 har bestanden nå tatt seg opp i hele det sørøstlige Norge. De individene som i årene etter er sett over Østensjøområdet miljøpark, og Oslo by for øvrig, er spredte besøk fra denne bestanden som øker i omfang i regionen. Havørner fra fjorden besøker både Maridalsvannet og Nordre Øyeren for å fiske

der, og kan derfor enkelt svinge innom miljøparken der den sirkler høyt til værs på oppadgående luftstrømmer. Arten er i moderne tid registrert i 2011, 2014, 2015 og 2018.»

Vil Østensjøvannet også få besøk av havørn i 2019?

Havørn høyt til værs over Østensjøvannet 14. april 2018 kl. 07.41. Foto: Svein Walter Hiis.

Torvmasser fra Abildsømyra til Hovinbekken

Hovinbekken er byens mest lukkede elv, men de siste par årene er flere strekninger blitt åpnet og inkludert i spennende parkanlegg knyttet til eksisterende og nyanlagte boligområder i byen. I bekkedragene finner vi innslag fra Abildsømyra.

Leif-Dan Birkemoe

Hovinbekken renner fra nord til syd i Oslo, i et bekkedrag mellom Akerselva og Alna. Fra Abildsømyra er det hentet torvmasser til alle dam- og bekkekanter langs bekken. Bildet er tatt 12.10.2018.

Parkanlegg og vannspeil

Bjerkedalen park er blitt et eksempel på nytenkning. Teglverksdammen er både fordrøynings- og sedimenteringsdam med god rapportert renseeffekt. Videre nedover har vi Tidemannsparken etter passering av Grenseveien. Bekken går gjennom et boligområde til Stålverksdammen og dreier inn i Gladengveien der bekk og gate går parallelt ned til Ensjo Torg med et vannspeil, en naturbasert rensedam, som skal åpne til høsten.

Klosterenga park

Etter å ha passert t-banelinjen kommer vi ned til Jordal der det arbeides for åpning av bekketraseen. Lenger ned er det store prosjektet Klosterenga park ved Oslo Kretsfengsel der kunstneren Bård Breiviks

skulpturer endelig skal bli ferdigstilt etter at byens politikere på 2019 budsjettet har ført opp de nødvendige millioner og Sparebankstiftelsen har bidratt med midler til de siste skulpturer. Håpet er at bekken vil få eget utløp ved middelalderens strandlinje. I dag går bekken i rør til Akerselva. Mye av initiativet til åpning av Hovinbekken kan vi takke Karsten Sølve Nilsen for.

Prosjektet med å få Hovinbekken åpnet har pågått i lang tid og ikke alle parkdrag er ferdige, særlig i Ensjøbyen der beboere fortsatt venter. Kommunen lover imidlertid at det meste skal være på plass i 2022-23.

Abildsømyra til dam- og bekkekanter

Bekker som renner gjennom byggesonen på vei fra Marka til fjorden får stor urban

påvirkning fra industri, avløp og veitrafikk. Mye blir gjort for at vannet fortsatt skal være rent nok når det når fjorden. På skilt langs bekken fortelles det at

– Fra Abildsømyra er det hentet torvmasser til alle dam- og bekkekanter. Slik får vi inn mikroorganismer, insekts- og plantearter som hører hjemme i naturlige bekker i Oslo.

Da Langerudbekken rensedam ble anlagt hentet man også plantemateriale fra Abildsømyra, en jobb Østensjøvannets Venner tok del i. Derfor er det interessant å merke seg at også andre av Oslos vassdrag kan gjøre seg nytte av en av de få forekomster av myr i byggesonen som altså finnes i området ved Østensjøvannet.

«Havnesjef» i Østensjøvannet?

I 2017 fikk historien om «Havnesjefen» i Os ved Bergen bred dekning i media. En lokal knoppsvane utviklet en svært aggressiv adferd og angrep flere barn. Dette utløste selvfølgelig krav om avliving, men også folkelig mobilisering for å la svanen leve. Slike situasjoner ønsker vi å unngå ved Østensjøvannet.

Tekst: Amund Kveim Foto: Håkan Billing

Aggressiv svane ved fugleskjulet

Den 14. april hadde Håkan Billing, leder i NOFOA (Norsk ornitologisk forening, Oslo og Akershus), guiding ved fugleskjulet på vestsiden av Østensjøvannet. I Smedbergbekken dukket det opp en knoppsvane som noen begynte å gi brødmat. Svane kom naturlig nok opp på land for å tigge og ble sint da det ikke lenger var mer mat. For noen fremsto nok dette som en morsom episode, men da en ny familie kom med mat kom svanen tilbake og var enda mer aggressiv. Etter hvert ble det vanskelig, for ikke å si umulig, å passere broen over bekken. En hundeier antok at svanen ville bli redd for hunden, men det endte med slåsskamp. Etter en tid uten ytterligere mating gikk svanen lei og svømte over til den andre siden av vannet der nye brødbiter ventet. Besøkende barnehager og skoleklasser forteller også om ubehagelige episoder.

Svanene er nok ekstra aggressive på vårparten og vil vokte make og hekkplass.

Dette er deres naturlige oppførsel. Matingen forsterker problemet, særlig ved Østensjøvannet der veldig mange mennesker kommer svært nær fuglene og gir dem mat.

Ikke gi mat til fuglene ved vannet. «Keep wildlife wild».

Mating av svaner og gress fører lett til at de endrer adferd og etter hvert ser på mennesker som en kilde til mat. Ettersom de er såpass store, vil deres truende oppførsel kunne virke skremmende og farlig for små barn. Når det i tillegg er grunn til å tro at brødmating er uheldig for vannfugls helse, bør vi absolutt avstå fra mating. Mange steder i utlandet ville det trolig raskt kommet opp skilt som sier «Keep wildlife wild. Do not feed the birds.».

«Havnesjefen» i Os måtte bote med livet. Hjelp oss å unngå at det oppstår flere ubehagelige episoder ved Østensjøvannet. Det er plass til både knoppsvaner og mennesker dersom vi tar de tilstrekkelige hensyn.

Den aggressive «Havnesjefen» sørget for at det etter hvert ble vanskelig, for ikke å si umulig, å passere broen over bekken. Foto: Håkan Billing, 14.04.2019.

Ruskens «unge øyne»

Lise Johansen

4. klassene ved Rustad skole har tatt oppstilling ved Bogerudmyra med søppel de har plukket opp i sekker. Ryddedagen var 8. mai. Foto: Lise Johansen.

Også i år har 4. klassene fra adopsjonsskolene rundt Østensjøvannet deltatt i Ruskenaksjonen. Hver enkelt skole har plukket søppel i området de har ansvar for.

I år er det 4. klassene ved Rustad skole som representerer skolene her i Sothøna. Tre klasser med sine lærere; Marie, Alexander og Anders gjorde en meget god jobb på 8. mai. Elevenes «unge» øyne så det som «eldre» øyne hadde vanskelig for å se.

Østensjøvannets Venner takker elever og lærere for all hjelp!

Sammen for vannet

«Sammen for vannet» er overskriften til en nylig utkommet rapport om regional vannforvaltningsplan med tilhørende tiltaksprogram. I et vedlagt høringsdokument, der vi finner Østensjøvannet som en vannforekomst, blir hovedutfordringer i Vannområde Oslo behandlet.

Leif-Dan Birkemoe

Rapporten viser her en grafikk over økologisk tilstand i Vannområde Oslo. Østensjøvannet finner vi nok i kategorien svært dårlig.

Det er god økologisk tilstand i Marka, hovedutfordringene ligger i byelvene og fjorden som mottar mye avrenning fra urbane områder. Spesielt nevnes Mærradalsbekken, Hoffselva, Frognerelva, Akerselva, Hovinbekken, Alna og Ljanselva. I tillegg er fjorden og Østensjøvannet sterkt påvirket. Påvirkningsgraden avtar jo lenger fra bykjernen en beveger seg. Maridalsvannet som er Oslos drikkevann har middels grad av påvirkning pga. reguleringen.

I rapporten sies det innledningsvis at fram mot 2021 skal de regionale vannforvaltningsplanene og tilhørende tiltaksprogrammene i hele Norge oppdateres og justeres. Gjeldende regional vannforvalt-

ningsplan med tilhørende tiltaksprogram har fått virke siden 2016. Vi skal nå gjennomgå hvordan det står til med vannet, og justere planene for hvordan vi best tar vare på vannet vårt fremover. Oppdaterte planer og tiltaksprogram skal være gjeldende fra starten av 2022 til utgangen av 2027.

Det er en langsiktig plan å endre vannkvaliteten til det bedre. Tilførselsbekkene til Østensjøvannet har stor urban påvirkning fra lekkasjer i ledningsnettet, avrenning fra faste flater og fra veitrafikk. Det er slike forhold som det fortsatt fokuseres på.

Les mer om vannforvaltningen i Norge på www.vannportalen.no.

OPPSAL SAMFUNNSHUS SELSKAPS - OG MØTELOKALER

I bydelens hjerte

Vetlandsvn. 99/101 - 0685 Oslo

Tlf. 23 12 65 40

Lyse og trivelige selskaps- møte- og konferanselokaler til leie på dag og kveld. Vi har lokalalternativer som kan dekke fra 10 til 150 personer.

www.oppsalsamfunnshus.no

Det siste skrik?

Nei, ikke Munchs siste skrik. Heller ikke siste skrik fra Paris. Det gjelder hettemåkas siste skrik.

De siste 25 årene har bestanden av hettemåke i indre Oslofjord gått ned med 88 prosent. En tredjedel av våre norske fuglearter står på den nasjonale rødlista over trua arter.

Vi kan ikke vente på hettemåkas siste skrik – **da er det for sent!**

Du kan hjelpe oss med å verne om naturen og fuglelivet. Meld deg inn i NOF OA nå. **Ikke vent til det er for sent.**

- Vi tar fuglevern på alvor!

Aktuelle markabøker:

Medl.pris kr. 310,-
Ord. pris kr 398,-

Mystikk og overtro i OSLOMARKA

EVEN SAUGSTAD • FRIE FUGLER FORLAG

Sarabråten
- godset i skogen

Medl.pris kr. 295,-
Ord. pris kr 395,-

EVEN SAUGSTAD • FRIE FUGLER FORLAG

NY UTGAVE

Medl.pris kr. 310,-
Ord. pris kr 378,-

Østmarka

EVEN SAUGSTAD • FRIE FUGLER FORLAG

OBS: IKKE porto-tillegg

Du får bøkene i enkelte bokhandlere og på www.frie-fugler.no eller på tlf 909 21 575

(OBS: Medlemmer av Østensjøvannets Venner får bøkene til medlemspris ved nett-/tlf-bestilling. Skriv "ØVV" i meldingsfeltet.)

STØTT ØVV MED GRASROTANDELEN GJENNOM NORSK TIPPING

GRASROTANDELEN

NORSK TIPPING

50

Sothøna nr. 57, 2019

51

Ettersendes ikke ved varig
adresseforandring, men returneres
med opplysninger om riktig adresse.
Returadresse: ØVV, Pb. 77 Oppsal, 0619 Oslo

Besøks-senter våtmark Bakkehavn
Visitor center

Østensjøområdet miljøpark grense
Østensjø Environment Park border

Fugleskjul
Birdhides

Tursti
Trail

Buss
Bus

Parkering
Parking

Tursti fottur
Hiking trail

T-bane
Subway